

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NİN BÖLGESEL VE KÜRESEL GÜVENLİK VE BARIŞA KATKISI

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖCAL

Erciyes Üniv.İ.İ.B.F.

m-oecal@erciyes.edu.tr

Öz

Soğuk Savaş'ı müteakip ülkelerin ulusal güvenlik anlayışı; terörizm, göç, kitle imha silahlarının yayılması gibi klasik savaş tehlikesinin ötesinde oluşan tehditlerle yeniden tanımlanmak zorunda kalmıştır. Bu bağlamda Balkanlar, Ortadoğu, Kafkasya gibi birçok krizin kol gezdiği bir coğrafyanın ortasında kalan Türkiye, yeni bir güvenlik anlayışı ile uluslararası arenada barışı ve güvenliği desteklemek adına daha aktif rol almaya başlamıştır. TSK, barışı destekleme faaliyetleri ile görev yaptığı ülkelerde gerginliklerin azaltılmasına ve krizlerin çözülmesine aktif katkıda bulunmaktadır. İkili ve çoklu ilişkiler çerçevesinde Silahlı Kuvvetler askeri eğitim işbirliği konularında ve NATO bünyesinde yürütülen çok uluslu barış gücü faaliyetleri ve barışı destekleme harekâtlarında başarılı ve aranan bir güç konumuna gelmiştir. Bu durum Türk dış ve güvenlik politikasının elini de güçlendirmektedir. TSK'nın yurt dışı faaliyetleri sayesinde yöre halkları ile edinilen dostluklar, Türkiye'nin o bölgelerdeki ticari, ekonomik ve kültürel ilişkileri ile akademik temasları canlandırmasıyla daha da pekişecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk Silahlı Kuvvetleri, Ulusal/Küresel Güvenlik, Barışı Destekleme Harekâtı, Dış ve Güvenlik Politikası

CONTRIBUTION OF TURKISH ARMED FORCES TO THE REGIONAL AND GLOBAL SECURITY AND PEACE

Abstract

After the end of Cold War, the national security concept has been redefined with the emergence of new threats such as terrorism, migration and weapons of mass destruction. In the new security environment, Turkey has taken over an active role in supporting peace and security as the country at the center of the Balkans, Middle East and Caucasia. The Turkish Armed Forces (TAF) contributes to crisis prevention and solution by participating to operations. It also has an active role in bilateral and multilateral military training activities under NATO umbrella. This position of TAF strengthens Turkey's position in her foreign and security policy and in order for this to have long-term benefits; Turkey needs to support these activities of TAF by increasing commercial, economic and cultural relationships and academic cooperations.

Key words: Turkish Armed Forces, national and global security, peace operations, foreign and security policy.

1. Giriş

Jeopolitik ve jeostratejik konumu itibarıyla dünyanın önemli ama bir o kadar da istikrarsız bölgeleri olan Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu'nun kesiştiği yerde bulunan Türkiye'nin savunma politikası, ülkenin ulusal bağımsızlığını, egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve çıkarlarını korumak ve muhafaza etmek esaslarına dayanmaktadır. Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi ülkeye yönelik büyük çaplı bir saldırı tehdidi ihtimali her ne kadar azalsa da, 21. yüzyılda terörizm ve kitle imha silahlarının (KİS) yayılması gibi tehditlerin yanı sıra, ülkesel ve bölgesel kriz ve çatışmalar da ön plana çıkmıştır. Kafkasya ve Ortadoğu bölgelerindeki silahlı çatışmalar bu tür kriz ve askeri şiddete dayalı eylemlere güncel bir örnek olarak gösterilebilir. Bu doğrultuda gelişen şartların gereği olarak Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) bölgesel ve küresel güvenlik için yeni yaklaşımlar ve stratejiler geliştirmek durumunda kalmış ve kriz bölgelerinde barışı ve güvenliği destekleme görevlerini NATO, BM ve AGİT şemsiyeleri altında arttırmıştır. Gerek bölgesindeki ülkelerle gerekse de ikili işbirliğini, yakınlaşmayı ve olumlu ilişkilerini geliştirmek için girişimlerde bulunan Türkiye kendi bölgesine ve dünyanın diğer bölgelerine yönelik istikrar ve güven üreten bir ülke olmayı başarmıştır. Bugün TSK, giderek artan oranda askeri eğitim işbirliği, barış için ortaklık programı, çok uluslu barış gücü teşkili faaliyetleri ve barışı destekleme harekâtlarında başarılı ve aranan bir güç konumuna gelmiştir.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yurt dışı faaliyetleri ile ilgili literatür sorununa burada değinmek faydalı olacaktır. Bu konuda ne yazık ki fazla kaynak bulunmamaktadır. Var olan eserlerin çoğunluğu TSK'nın tarihi ile ilgili konulara değinmekte veya ordu tarihinin belirli bir safhasını ele almaktadır¹. Bu tür eserlerin ekseriyeti akademik tarzdan çok belirli bir ideolojik görüşü yansıtmaktadır². Haydar Çakmak'ın "Uluslararası Krizler ve Türk Silahlı Kuvvetleri" isimli eseri bu konu üzerine yazılmış ender kitaplardan³, ancak kitap güncelleştirilmemiştir. Yine Celil Balkan "Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Sorunları" başlıklı eserinde TSK'nın yurtdışı faaliyetlerine kısmen de olsa değinmiştir⁴. Bazı eserlerde Silahlı Kuvvetlerin profesyonelleşmesi, uzmanlaşması ve devletin güvenlik siyaseti gibi konulara ağırlık verilmiştir⁵. Bu bağlamda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bölgesel

¹ Bkz.: Hasan Bögün, ABD ve AB Belgeleriyle Türk Ordusu / 12 Eylül 1980'den Çuval Olayına, Kaynak Yayınları, İstanbul 2007; Ümit Özdağ, Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri - 27 Mayıs İhtilali Boyut Yayın Grubu, İstanbul 2004.

² Buna örnek olmak üzere bkz.: Doğu Perinçek, Türk Ordusu'nda Strateji Sorunu & Üç Genelkurmay Başkanı Kaynak Yayınları, İstanbul 2009; Altuğ Kurtul Özdağ, Ordu Siviller ve İhanetler, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2010.

³ Haydar Çakmak, Uluslararası Krizler ve Türk Silahlı Kuvvetleri, 1. Baskı, Platin Yayınevi, Ankara 2004.

⁴ Celil Balkan, Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Sorunları, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2006.

⁵ Bkz.: Mustafa Şeref Akın, Profesyonel Ordu ve Türk Silahlı Kuvvetleri, Kitap Dostu Yayınları, İstanbul 2008; İsmet Akça, Türkiye'de Ordu Devlet ve Güvenlik Siyaseti İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.

ve küresel barışa katkıları konulu bu çalışma güncel konuları da içine almayı hedeflemektedir. Güncelliğinden dolayı bölgesel ve küresel barışa katkı faaliyetleri ile ilgili TSK'nın internet sitesinden büyük ölçüde faydalanılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, TSK'nın "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" deyimini kapsamında Soğuk Savaş sonrası yeniden yapılanma sürecinde uluslararası barışı sağlama harekâtlarına katılımını, bunun iç ve dış politikadaki yansımalarını ve uluslararası barış ve güvenliğe yaptığı katkıları örneklerle irdelemektir. Bu bağlamda TSK'nın görev yaptığı ülkelerde gerginliklerin azaltılmasına ve krizlerin çözülmesine aktif katkıda bulunmasının, Türkiye'nin çıkarlarını ve dış politikasını hangi ölçüde etkilediği sorusuna da cevap aranmaktadır. TSK'nın yurt dışı misyonları Türk Dış Politikası'nın elini güçlendirebilir mi veya etkinliğini artırabilir mi? gibi sorulara bulunacak cevaplar bilhassa günümüz uluslararası arenada cereyan eden baş döndürücü olaylarla daha da önem kazanmaktadır. Öncelikli olarak Türkiye'nin dünyada coğrafyasındaki konumunu ve jeostratejik önemini irdelemek gerekir.

2. Türkiye'nin Jeopolitik ve Jeostratejik Konumu

Ülkenin jeopolitik ve jeostratejik konumunu irdelemeden önce jeopolitik ve jeostratejik gibi kavramları tanımlamak daha yararlı olacaktır. Etimolojik açıdan bakıldığında Jeopolitik kavramı "geo" ve "politika" kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Yunanca bir kelime olan "geo" yer, toprak, arz, dünya anlamlarını içermektedir. Türkçede siyaset kelimesinin yerine aynı anlamda kullanılan "Politika"nın kökü, eski Yunan'daki şehir devletleri için kullanılan "polis"; vatanlaşlık hakkına ilişkin konular, devlet yapısını ve egemenlik hakkını ilgilendiren her şey anlamındaki "Politica" ile politika sanatı anlamındaki "politiké" kelimeleriyle aynı kökten gelmektedir. Bu kavram "polis", yani devletin yönetimine ilişkin işler, devletle ilgili faaliyetler anlamını taşımaktadır.⁶ Jeopolitik (İngilizce *Geopolitics*, Fransızca *Geopolitique*, Almanca *Geopolitik*), kelimesi sözlük anlamı itibarıyla, Ekonomik ve siyasal coğrafya verilerine göre dış siyasetin saptanması, Yer Politikası, Dünya Politikası, Siyasî Coğrafya gibi ifadeleri içermektedir. Kelimenin anlamı biraz daha genişletilecek olursa, bu kavram; Devletlerin coğrafi özellikleri ile siyasetleri arasındaki ilişkileri inceleyen bilimdir. Diğer bir ifadeyle de, uluslararası siyasette, coğrafi etmenlerin güç ilişkileri üzerindeki etkisinin incelenmesidir.⁷ Jeopolitik, bugünkü ve gelecekteki politik düzeyde güç ve amaç ilişkisini fiziki ve siyasi coğrafyayı esas olarak incelemelerini yapar.⁸

⁶ Davut Dursun, Siyaset Bilimi, 2. baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2004, s. 6.

⁷ Ramazan Özey, Jeopolitik ve Jeostratejik Açından Türkiye, Marifet Yayınları, İstanbul 1998, s. 11.

⁸ Jeopolitik kelimesinin çeşitli tanımlamaları için bkz.: Jan Helmig, Jeopolitik – Annaeherung an ein schwieriges Konzept, Aus Politik und Zeitgeschichte, No. 20-21/2007, ss. 31-37; Suat İlhan, Jeopolitik Çalışmalar, Jeopolitik – Aylık Strateji Dergisi, No 5. <http://www.jeo-politik.org/ilhan-5-1.asp> (Erişim Tarihi: 20.04.2007); Suat İlhan, Jeopolitik Duyarlılık, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989; Bilal Karabulut, Strateji, Jeostrateji, Jeopolitik, Platin Yayınları, Ankara 2005; Karl Schlögel, Im Raume lesen wir die Zeit – Über Zivilisationsgeschichte und Geopolitik, Carl Hanser Verlag, München/Wien 2003; Ersoy Taşdemirci, Jeopolitik ve Türkiye'nin Jeopolitik Durumu. Si-

Jeopolitiğin alt birimleri ise jeostrateji, jeoekonomi ve jeokültürdür. Jeostrateji (İngilizce *Geostrategic*, Fransızca *Geostrategie*, Almanca *Geostrategie*), Coğrafi etmenlerin ülkelerin askerî stratejileri üzerindeki etkilerinin incelenmesidir. Başka bir ifadeyle jeostrateji, yer stratejisidir. Bu kavram jeopolitikten ayrı olarak coğrafi unsurların stratejik açıdan incelenmesini ve stratejik sonuçlar çıkarılması konularını kapsamakta, ülkelerin milli stratejilerine, hayatta kalma mücadelesine tesir eden önemli bir etmendir.⁹ Jeoekonomi; yeryüzünde bulunan ülkelerin ekonomilerini inceleyen ve coğrafyası ile ekonomik gücü arasında bağlantı kuran bir bilimdir. Jeokültür; yeryüzünde bulunan kültür çevrelerinin oluşturduğu kültür coğrafyalarının değerlendirilmelerini, kültür unsurları ve kültür çevrelerinin ilişkilerini araştırır.

Soğuk Savaş döneminde Kuzey Atlantik Paktı'na üye olan Türkiye, Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı'ndan gelebilecek tehditlere karşı önemli cephe ülkesi konumundaydı. Bu iki kutuplu uluslararası sistemde Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Doğu Bloku'nun çökmesiyle Amerika Birleşik Devletleri'nin tek süper güç olarak kaldığı “tek kutuplu” bir dünya sistemi ortaya çıkmıştır. Bu değişim; Orta-doğu, Kafkaslar, Orta Asya, Orta Avrupa ve Güneydoğu Avrupa'da meydana gelen güç boşluklarını da beraberinde getirmiş ve devletlerin uluslararası ilişkileri ile güvenlik algılamalarını değiştirerek yeni bir dünya düzeninin oluşmasını başlatmıştır. Bu “Yeni Dünya” düzeninde, yeni uluslararası hukuk normları, yeni değerler, yeni koalisyonlar ortaya çıkarken BM, AGİT veya NATO mevcut uluslararası kurumsal yapılar da önemli değişimler yaşanmaktadır.

Bu sürecin en önemli sonuçlarından biri, güvenlik ve tehdit kavramlarının algılanış biçiminin değişmesi ve kapsamlarının genişlemesidir. Klasik tehdit algılamaları yanında, uluslararası terör, uluslararası göç, uyuşturucu trafiği, çevre kirliliği gibi “yumuşak güvenlik konuları” uluslararası güvenlik kapsamına dâhil edilmiştir.¹⁰ Küreselleşme, bölgesel gelir eşitsizlikleri, refah düzeyleri arasındaki uçurum ve etnik çatışmalar, güvenlik ve tehdit kavramları çatısı altında incelenir olmuştur.

Bu gelişmeler Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir. Ülkenin bulunduğu bölgede yaşanan olumsuz gelişmeler, küreselleşmenin de katkısıyla kısa sü-

---

İlahî Kuvvetler Dergisi, No. 323, Eylül 1989, s. 26; Özcan Yeniçeri, Jeopolitik ve Jeostratejik konununun Türkiye'ye yönelttiği Tehditler. <http://www.benimblog.com/levent/4049/> (Erişim tarihi: 30.04.2007).

⁹ Bkz.: Muzaffer Erendil, Tarihte Strateji (Askeri Stratejiden Milli Stratejiye), Genelkurmay Basımevi, Ankara 1998.

¹⁰ Bkz.: Yaşar Hacısalihioğlu, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki Kriz Kaynakları ve Bölgelerin Türkiye'nin Güvenliği'ne Etkileri, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (SAREM), Türkiye, NATO ve Avrupa Birliği Perspektifinden Kriz Bölgelerinin İncelenmesi ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri, İkinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 27-28 Mayıs 2004, Ankara 2004, s. 89-99.

rede Türkiye'yi etkilemektedir¹¹. Türk devleti; ırk, din, dil, ideoloji, yönetim, ekonomi, kültür ve tarihi idealleri yönünden birbirinden farklı çok sayıda devletle komşudur. Bu ülkelerin hemen her biriyle tarihsel birtakım sorunları vardır. Diğer taraftan Türkiye; Doğu ile Batı kültürünün, İslâmiyet ile Hıristiyanlığın, Asya kıtası ile Avrupa'nın, tek partili baskın rejimlerle çok partili sistemlerin; serbest piyasa ekonomisi ile müdahaleci-devletçi ekonomik sistemlerin kesiştiği noktadadır ve bu jeopolitik/jeoekonomik durumun sıkıntılarını da derinden hissetmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasına sahip bütün ülkelerin hemen hepsinde Türk ve Müslüman toplulukların varlığı da dikkati çekmektedir. Bu topluluklar bazen Türkiye'nin sınırlarının çok yakınında, bazen de Türk devletiyle nüfuz mücadelesi vermekte olan ülkelerin sınırına yakın bölgelerdedir.

Stratejik perspektiften bakıldığında, bu topluluklar Türkiye için bir dış bir de iç güvenlik çemberi oluşturmaktadır. Dış güvenlik çemberi Balkanlardan, yani uç ülke olarak Bosna Hersek'ten başlayarak Kuzey Kafkasya üzerinden Orta Asya'ya kadar uzanmaktadır. İç güvenlik çemberine baktığımızda, bu hat Batı Trakya, Bulgaristan, Dobruca, Gagavuz (Gökoğuz), Kırım Türkleri, Abhazya, Acaristan Müslümanları (Gürcistan), Batı Azerbaycan, Tebriz, Kuzey Irak (Kerkük ve Musul¹²), Halep ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Dış güvenliği oluşturan çember Türkiye ile batıda Balkanlar/Avrupa ve kuzeyde Rusya arasında bir tampon kuşak oluşturmaktadır. Yine iç güvenlik çemberi de Türkiye'nin sınırı olan komşularıyla arasındaki tampon bölgedir. Sonuç olarak Türkiye için güvenlik hattı üç tarafını çevreleyen denizlerle, Batı Trakya bölgesi, Boğazlar, Kafkasya ve Güneydoğu Anadolu'nun dağlarıdır.¹³

Türkiye, bulunduğu coğrafya itibarıyla jeopolitik, jeoekonomik, jeostratejik ve jeokültür denklemlerinde dünyanın en önemli coğrafi parçalarından birisi üzerindedir. Anadolu, tarih boyunca güçlü devletlerin hüküm sürdükleri, askerî, siyasî, ekonomik ve kültürel açıdan çok özel ve önemli bir bölgedir ve yaklaşık bin yıldan beri de Türklerin vatanıdır. Bu kara parçası, dünya hâkimiyeti açısından hem birinci derecede olan bir yerdir, hem de bu özelliği taşıyan bölgelere yakinen komşudur. Bundan dolayıdır ki, Anadolu tarihi süreçte büyük güçlerin nüfuz mücadelelerine sahne olmuştur ve gelecekte de olacaktır. Latince "asia minor" (Küçük Asya) olarak adlandırılan bu coğrafya ile boğazlar tarih boyunca dünya ticaretinin ana damarlarından biri olmuştur. Anadolu'ya hükmeden devletler

¹¹ Detaylı bilgi için bkz.: Nadir Devlet, Kafkasya, Orta Asya, Güney ve Doğu Asya'daki Kriz Kaynakları ve Bölgelerin Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (SAREM), Türkiye, NATO ve Avrupa Birliği Perspektifinden Kriz Bölgelerinin İncelenmesi ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri, İkinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 27-28 Mayıs 2004, Ankara 2004, s. 203-218.

¹² Sakin Serdar, Jeopolitik ve Jeostratejik Konumu Açısından Musul Sorunu, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2007.

¹³ Bkz.: Hüsmen Akdeniz, Jeopolitik ve Jeostratejik Teoriler Kapsamında Küreselleşmenin Geleceği ve Türkiye, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yıl 1, Sayı 2, Eylül 2003, s. 81-109; Tuncer Topur, Millî Güvenlik ve Türkiye, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005; Nejat Eslen, Tarih Boyu Savaş ve Strateji, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009.

dünya ticaretinin de büyük bir bölümünü elde etmeyi başarmışlardır. Meşhur “İpek Yolu” bu kara parçası üzerinden Asya ile Avrupa kıtasını ticari yönden birleştirmiştir. Bunun yanı sıra gerek boğazlar üzerinden, gerekse de kara yoluyla Kuzey-Güney ticareti Anadolu üzerinden yapılmaktadır. Doğu Bloku’nun dağılmasıyla Anadolu’nun kuzeyinde ve doğusunda Türkiye ve dünya ile yoğun ekonomik ilişkiler kurma potansiyeli olan (yeni) devletler ortaya çıkmıştır. Ekonomik potansiyeli ve bazı yer altı zenginlikleri bulunan Karadeniz ülkeleri boğazlar yoluyla Türkiye üzerinden Akdeniz’e açılabilir.

Bir Avrasya ülkesi olan Türkiye, aynı zamanda enerji zengini olan Orta Doğu ve Orta Asya (Kafkasya dâhil olmak üzere) enerji bölgelerinin içinde yer almaktadır. Bu bölgelerden taşınacak enerjinin geçiş bölgeleri olan Karadeniz ve Akdeniz bölgesinin ana ülkesi durumundadır. Bunun doğal sonucu olarak da enerjiyle ilgili her türlü stratejinin ortasında yer almaktadır ve gelecekte de yer alması kaçınılmazdır. Uluslararası sorunların çözümünde diplomasinin artan önemiyle bölgesel sorunlara yapıcı çözüm seçenekleri üretme ve bulma konusundaki girişimler Türkiye’yi de etkilemektedir. Ülke coğrafi avantajlarını sorunlara çözüm bulmada öncülük veya katkı anlamında liderliğe son derece uygun bir konumdadır.¹⁴

Türkiye’nin Rusya, İran, Azerbaycan ve Orta Asya’daki bazı Türk Cumhuriyetleri’yle yapmış olduğu doğal gaz ve petrol antlaşmaları, ülkeyi başta Avrupa Birliği olmak üzere küresel enerji güvenliğinde önemli ve etkili bir konuma yerleştirecektir. Türkiye’nin enerji arz güvenliğine ve Türkiye’nin enerji kaynaklarını ihraç eden bir transit ülke konumuna gelmesine önemli katkılar sağlayacaktır.¹⁵

3. TSK ve Ulusal ve Küresel Güvenlik

Güvenlik, insanların toplu olarak yaşamaya başlamaları ve devletler kurmalarıyla bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmış, kavramsal bazda bilimsel çalışmalara ancak İkinci Dünya Savaşından sonra konu olmuştur. Güvenlik kavramı, başlangıçta yalnız askeri ihtiyaçlar ve düzenlemeler için kullanılırken, günümüzde bir sosyal bilim kavramı olarak kullanılmaya başlanmıştır.¹⁶ İnsanların ve toplumların en

¹⁴ Kutay Karaca, Küresel Enerji Stratejileri Karşısında Türkiye’nin Jeostratejik ve Jeopolitik Konumu, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yıl 5, Sayı 10, Eylül 2007, s. 15-33, s. 29.

¹⁵ Hakkı Soylu, Enerji Koridoru Olma Yolunda Türkiye İçin Doğal Gazın Önemi, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yıl 5, Sayı 10, Eylül 2007, s. 1-14, s.14.

¹⁶ Uluslararası ilişkiler alanında sistemin yapısını belirlemede önemli rol oynayan “güvenlik kavramı” ulus devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen temel belirleyicidir. Bu alanda geleneksel yaklaşımlar, güvenliğe bakışlarında barış ve güç kavramlarına odaklanmışlardır. Realist (Gerçekçi) ekol güvenliği gücün bir uzantısı olarak görürken; idealistler güvenliği barışın bir sonucu olarak görmüşlerdir. Güvenlik tanımları veya ilkeleri incelendiğinde güvenliğin hükümet politikalarına bir çeşit rehberlik sunduğu, (Türkiye’nin PKK örneğinde olduğu gibi) kamuoyunu yönlendirdiği, aynı zamanda güç ve para dağıtımını doğrudan etkileyen bir potansiyel olduğu görülür. Bu nedenle şöyle söylenebilir: Soğuk Savaş döneminde güvenlik kavramı, realist bakış açısının etkisinde “Devlet Güvenliği” ile özdeşleşmiştir. Detaylı bilgi için bakınız: Celil Balkan, Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye’nin Ulusal Güvenlik Sorunları, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2006 İstanbul, s. 23, (dipnot 27).

temel güdüsü ve en ilkel ihtiyacı olan güvenlik ihtiyacı karşılanamadığı takdirde, toplumların özgürlük ve refah arayışlarını gerçekleştirmeleri mümkün olamamaktadır. Küreselleşmenin yarattığı dinamik ortamın da etkisiyle ulusal ve uluslararası güvenliğe yönelik tehditler farklılaşmış ve bu durum klasik güvenlik kavramını değiştirmiştir¹⁷. Nitekim günümüz dünyasında BM'nin kurulduğu dönemde öngörülemeyen tehdit ve risklerle karşı karşıya olduğunu, tehdit ve risklerin artık hiçbir sınır tanımadığını, bunların birbirleri ile bağlantılı olduğunu ve ulusal düzeyde olduğu gibi küresel ve bölgesel düzeylerde ele alınmayı gerektirdiğini belirtmek yerinde bir tespit olur. Aynı zamanda büyük çaplı ölümlere veya yaşam şansının azalmasına yol açan ve uluslararası sistemin temel birimi olan devleti zayıflatan herhangi bir olay veya süreç uluslararası güvenliğe de bir tehdittir¹⁸.

Bu bağlamda, uluslararası camianın ilgilenmesi gereken çeşitli tehdit ve risk grupları bulunmaktadır. Bunlar şöyle sıralanabilir: a) terörizm, b) ülkeler arası çatışma, c) iç savaş, soykırım ve diğer büyük çaplı şiddet olayları dâhil iç çatışma, d) nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlar, e) sınır aşan organize suçlar, f) açlık, bulaşıcı hastalık ve çevre sorunları dâhil ekonomik ve sosyal tehditler ve risklerdir. Güncel olarak da, ulusal güvenliğin tanımı yukarıda zikredilen değişken tehditler çerçevesinde gözden geçirilerek yeniden yapılmakta ve ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal her türlü konunun güvenlik boyutunun olduğu vurgulanmaktadır¹⁹.

Uluslararası antlaşmaların ortaya çıkış sebepleri ve ortaya koymuş oldukları ilkeler ele alındığında, güvenlik olgusunun sadece savaş, silahlı çatışma, kuvvet kullanma hallerinde değil, başta ekonomik, çevre, sağlık, sosyal ve eğitim olmak üzere çok boyutlu bir bütün olarak ele alındığı görülmektedir. Bu nedendir ki, Türkiye'de 2945 sayılı MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanunu'nun 2. maddesinde, "Milli Güvenlik; Devletin anayasal düzeninin, milli varlığının ve bütünlüğünün milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dâhil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanmasını ifade eder" şeklinde tanımlanmaktadır.²⁰

1990'lı yılların başından itibaren dünyadaki gelişmelere bakıldığında, Soğuk Savaş döneminde Türkiye'ye yönelik büyük çaplı bir savaş tehdidi azalmış olsa da, son yıllarda Türkiye'yi çevreleyen bölgeler olan Kafkaslar, Ortadoğu ve Balkanlar'daki istikrarsızlık ve belirsizlikler daha da artmıştır. Bu doğrultuda geli-

¹⁷ Gülgün Tuna, Yeni Güvenlik, Nobel Yayın, Ankara 2003.

¹⁸ <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/sss.html>, (Erişim Tarihi: 23.10.2008).

¹⁹ Celil Balkan, a.g.e., s. 32.

²⁰ 2945 sayılı MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanunu'nun 2'nci maddesinin tamamı için bakınız: "Madde 2- Bu Kanunda geçen, a) Milli Güvenlik; Devletin anayasal düzeninin, milli varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanmasını, b) Devletin Milli Güvenlik Siyaseti; milli güvenliğin sağlanması ve milli hedeflere ulaşılması amacı ile Milli Güvenlik Kurulunun belirlediği görüşler dahilinde, Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilen iç, dış ve savunma hareket tarzlarına ait esasları kapsayan siyaseti, ifade eder" <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/kanun.html>, (Erişim Tarihi: 29.09.2008).

şen şartların gereği olarak TSK güvenlik için yeni yaklaşımlar geliştirmek durumunda kalmıştır. Ülke güvenliğinin bölgedeki istikrarın sağlanmasına, muhafazasına ve artırılmasına doğrudan bağlı olması sebebiyle, TSK giderek daha fazla artan oranla askeri eğitim işbirliği, Barış İçin Ortaklık (BİO) programını hayata geçirmiştir. 1994 NATO Zirvesi'nde alınan kararlar doğrultusunda TSK, NATO bünyesindeki ilk "BİO Eğitim Merkezi (BİOEM)'ni" Mayıs 1997 yılında kurmuştur. Bu kuruluşun hedefi NATO, BİO ve Akdeniz Diyalogu çerçevesinde icra edilen her türlü eğitim ve öğretim faaliyetinin NATO ve ortak ülkelerin harekât ihtiyaçları doğrultusunda yönlendirilerek, diğer NATO BİOEM'lerine de örnek teşkil edecek şekilde, dünyada BİO konusunda bir cazibe merkezi haline getirilmesi ve bunun sürekli gelişiminin sağlanmasıdır²¹.

Türkiye aynı zamanda teröre karşı işbirliği içerisinde bulunan ülkelerin de beklentileri doğrultusunda Ankara'da akademik boyutu da içerecek şekilde; çalışma, koordinatörlük ve danışmanlık yapan, sonuçlar üretebilen bir "Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi" (TMMM) kurmuştur²². Bu merkezde dost ülkelerin askeri personellerinin de iştirakiyle terörle mücadele konusunda kurslar, seminerler toplantılar vb. düzenlenmektedir.

4. TSK'nın Kurumsal Yapısı ve Görevleri

Türkiye'de yürütmeden sorumlu olan Bakanlar Kurulu, milli güvenliğin sağlanması, korunması ve ordunun ülke savunması için hazırlanmasından TBMM'ye karşı sorumludur (T.C. Anayasası Mad. 117). Türk Silahlı Kuvvetleri, Türkiye Cumhuriyeti devletinin Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ve Hava Kuvvetleri Komutanlığı ile barış döneminde İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak görev yapan ve seferberlik halinde Kara ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bünyesine dahil olan Jandarma Genel Komutanlığı ile Sahil Güvenlik Komutanlığından meydana gelen silahlı gücüdür. TSK'nın personel, istihbarat, harekât, teşkilat, eğitim ve lojistik hizmetleri konularındaki öncelikleri birçok demokratik ülkede olduğu gibi Savunma Bakanlığı tarafından değil, bizzat Genelkurmay Başkanlığı tarafından belirlenmektedir. Genelkurmay Başkanı; Türk Silahlı Kuvvetleri'nin komutanıdır ve Başbakanlığa doğrudan bağlı ve sorumludur. T.C. Anayasası'nın 177. Maddesine göre savaş durumunda, "Başkomutanlık görevini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir". Genelkurmay Başkanlığının sorumlulukları arasında, Silahlı Kuvvetlere komuta etmek, ordunun savaşa hazırlanmasında personel, istihbarat, harekât, teşkilat, eğitim-öğretim ve lojistik hizmet ilkeleri ile programlarını belirlemek vardır²³.

Aynı zamanda Genelkurmay Başkanı, ordunun tüm birimlerinin komuta ve kontrolünü, harbe hazırlığını ve herhangi bir askeri harekâtın etkin bir şekilde sevk ve idaresini sağlamakla yükümlüdür. Buna ek olarak Genelkurmay Başkanının

²¹ <http://www.bioem.tsk.tr/anasayfa.htm>, (Erişim Tarihi: 02.02.2010).

²² <http://www.tmmm.tsk.tr/anasayfa.htm>, (Erişim Tarihi: 25.04.2010).

²³ http://www.tsk.mil.tr/1_TSK_HAKKINDA/1_1_Tarihce/tarihce.html, (Erişim Tarihi: 11.09.2008).

görevleri arasında TSK'nın güncel ve ileriye yönelik her türlü araç-gereç ve eğitim gibi lojistik ihtiyaçlarını temin etmek, belirlenen milli güvenlik politikası ve hedefler doğrultusunda askeri ihtiyaçlar ile ilgili programları ve öncelikleri belirlemek ve milli askeri stratejiyi geliştirmek de yer almaktadır.

Hiyerarşik yapıya sahip olan TSK'da Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri komutanları da emir komuta zinciri içerisinde doğrudan Genelkurmay Başkanı'na bağlıdır. Genel olarak eleştirilen konu, bu bağlamda Genelkurmay Başkanlığı'nın Savunma Bakanlığı'na değil de neden doğrudan Başbakanlığa bağlı olmasıdır. Batılı ve demokratik devletlerde uygulanan gelenek, Başkanlığın Savunma Bakanlığı'na bağlı olması ve Genelkurmay Başkanı'nın Bakanlara karşı doğrudan sorumlu olmasıdır. Aynı husus devlet protokolü için de geçerlidir: Genelkurmay Başkanı protokol sırasına göre Başbakan'dan hemen sonra dördüncü sıradadır ve yine çoğu kez askeri yetkililer protokol sırasında üst düzey sivil yetkili ve bürokratların önünde yer almaktadırlar. Bu noktada 12 Eylül askeri darbesinden kalan statünün ivedilikle gözden geçirilmesi gereklidir.

Bu durum Milli Savunma Bakanlığı'nın konumunu da etkilemektedir. Bakanlık, TSK'nın Bakanlar Kurulu tarafından kararlaştırılan savunma politikası çerçevesinde, Genelkurmay Başkanlığı tarafından tespit edilen ilke, öncelik ve ana programlara göre; barışta ve savaşta asker alma, silah, araç, gereç ve her türlü lojistik ihtiyaç maddelerinin tedariki ve harp sanayi hizmetlerini yürütmektedir. Milli Savunma Bakanı bu görevleri; Müsteşarlık Teşkilatı ve Bakanlığa bağlı diğer kuruluşlar ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıkları vasıtasıyla yerine getirir²⁴. Burada eleştiriye açık olan konu, Savunma Bakanlığı'nın sadece TSK için yazı işlerini icra eden, silah sistemlerinin tedarikini yapan alt bir birim olarak yansıtılmasıdır. Hayati önem taşıyan savunma ve ulusal güvenliğe ilişkin politikaların belirlenmesi bakanlığın misyonları arasında sayılmış değildir.

TSK donanım ve eğitim bakımından NATO ülkeleri içinde güçlü ordulardan biridir. TSK'nın internet sitesinden elde edilen bilgilere göre; Kara Kuvvetleri Komutanlığı, bir kolorduyu çok kısa bir süre içerisinde, müşterek bir harekât için görevlendirebilme, 5-6 taburluk bir gücü, gece ve gündüz havadan hücum indirmesiyle, uzak mesafelerdeki hedeflere, kısa sürede intikal ettirebilme kabiliyeti ve teçhizata sahiptir. Yine Türk Deniz Kuvvetleri'ne ait bir denizaltı, refakatsiz olarak yaklaşık 10.000 kilometre mesafeyi kat edip, ana üssüne geri dönebilmektedir. Türk Donanması, dünya denizleri ve limanlarında uluslararası operasyonlar ile tatbikat ve ikili faaliyetlerde bulunabilmektedir. Türk Hava Kuvvetleri'ne bağlı savaş uçakları havada yakıt ikmal kabiliyeti ile Orta Avrupa'da atışlı bir tatbikata iştirak edip yurda dönebilmekte, Atlantik'i aşarak ABD'ye kadar gidebilmektedir²⁵. TSK'nın, yukarıda zikredilen imkân ve kabiliyetlerine ilave olarak, geleceğe yöne-

²⁴ <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/> kitaplar/isteturkiye/turkce/dunya237.htm, (Erişim Tarihi: 13.09.2008).

²⁵ http://www.tsk.mil.tr/1_TSK_HAKKINDA/1_6_Kuvvet_Yapisi_/kuvvet_yapisi.htm, (Erişim Tarihi: 12.09.2008).

lik yürüttüğü modernizasyon faaliyetleriyle, (F-35 savaş uçağı veya U-214 denizaltısı vb. alımı gibi) edineceğı yeni silah sistemleriyle, çok boyutlu ve karmaşık tehdit ve risklerin bulunduğu coğrafyamızda, belirsizlik ve istikrarsızlık ortamında ortaya çıkan ihtiyaçlara daha iyi cevap verecek hale gelmesi beklenmektedir.

Yukarıda sayılan bütün bu profesyonelliğe rağmen TSK'nın terörle mücadele kapsamında bazı askerlerimizin kurum içi aksaklıklar veya ihmaller sonucu hayata veda etmeleri ve şehit olmaları tartışılması gereken bir konudur. Aynı şekilde yüksek rütbeli bazı TSK mensuplarının darbe planları iddianamelerinde ön safalarda bulunması, peygamber ocağı diye nitelendirilen kurumu oldukça yıpratmakta ve TSK'nın halkın nezdinde güvenilirliğini zedelemektedir.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin görevi Anayasa ve yasalarla belirlenmiştir. Bu noktada ülkeyi tehdit edebilecek yeni güvenlik sorunlarına ve krizlere uygun bir şekilde tepki göstermesi, belirsizliklere karşı hazır olması, dış tehdit ve risklere karşı ülkenin güvenliğini sağlayabilme kabiliyetine sahip olması elzemdir. Bunun için; caydırıcılık başta olmak üzere, güvenlik ve harekât ortamının şekillendirilmesi, savaş dışı harekâtlar - ki bunlara barışı destekleme harekâtı, doğal afet yardım harekâtı eklenebilir -, kriz yönetimi, sınırlı güç kullanımı, konvansiyonel harp gibi faaliyetleri başarı ile icra etmek durumundadır. Bu bağlamda Türk ordusu gelecekte de değişik görevleri yerine getirebilecek, çok rollü, esnek, eğitimli ve modern teçhizatlı birliklerle teşkil edilmelidir. Erbaş fazlalığı yerine gelişmiş teknoloji ürünü silah ve sistemlere sahip olunmalı, bu silah ve sistemlerin etkinliğini artıracak komuta-kontrol, erken ihbar ikaz, elektronik harp, gelişmiş mühimmat, her hava şartlarında harekât imkân ve kabiliyeti gibi askeri özelliklerle donatılmalıdır²⁶.

Gerek Irak'ın kuzeyindeki karmaşık yapılanma, gerekse de PKK'nın yurt içi ve yurt dışı terör faaliyetleri TSK'nın yeniden yapılanma faaliyetlerini son yıllarda hızlandırmıştır. Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni siyasi ve askeri stratejik durum, Türkiye'nin güvenliğine yönelik iç ve dış tehditler, Silahlı Kuvvetleri, siyasilerin ve parlamentonun çizdiği, Anayasa ve yasaların kendisine verdiği görevler çerçevesinde yerine getirmekle yükümlü kılmaktadır.

Bununla birlikte, iki kutuplu denge düzeninin yıkılmasıyla çok kutuplu bir uluslararası arenaya giden yolda oluşan risklerin, bölgesel çatışmaların, etnik ayaklanmaların, bölücü ve yıkıcı aşırı akımların, terörizm ile kitle imha silahlarının yaygınlaşması ve kontrol edilemeyen terör gruplarının eline geçme ihtimalinin artarak devam etmesi beklenmektedir. Ayrıca, tehlikeli teknolojilerin yayılması, siberetik savaş, bilgi savaşı, dolaylı savaş, cezalandırma savaşı ve bilhassa ekonomik savaşın ön plana çıkması beklenen risk ve tehditlerdir. Küreselleşen dünyada, ülkemizin etrafında da görülebilecek en önemli tehdit unsurunun bölgesel çatışmalar olduğu gözden uzak tutulmamalıdır Bu nedenlerle ülke güvenliği, sınırlardan itibaren yapılacak savunmanın ötesinde; tehdit/risk algılaması da, askeri

²⁶ http://www.tsk.mil.tr/1_TSK_HAKKINDA/1_3_Gorevi/gorevi.htm (Erişim Tarihi: 12.09.2008).

güçlerin taarruz imkân ve kabiliyetinden daha kapsamlı olacak şekilde düşünülmemlidir. Bu kapsamda sınırların korunması yerine sınır ötesinde krizlere yerinde müdahale önem kazanmaktadır.²⁷

5. TSK'nın Yurtdışı Faaliyetlerinin Hukuki Zemini

Türk Silahlı Kuvvetlerinin yurtdışına gönderilmesi ve bu bağlamda uluslararası krizlere müdahale edebilmesinin yurt içi yasal dayanağı Türkiye Cumhuriyeti'nin en yüksek organı olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) aldığı kararlardır. Türk Ordusunun devlet yapısı içindeki yeri, yurt içi ve yurt dışı görev ve yetki alanları, silahlı kuvvetlerin ülke içinde ve dışında kullanılması gibi konular Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda belirtilmiştir²⁸. Anayasa'ya göre Başkomutanlık, TBMM'nin manevi varlığında temsil edilmektedir.²⁹ Genelkurmay Başkanı, Silahlı Kuvvetler Komutanı olarak, Cumhurbaşkanı tarafından atanır³⁰ ve görevlerinde Başbakana karşı sorumludur. Bakanlar Kurulu, milli güvenlik ve silahlı kuvvetlerin ülke savunması için hazırlanmasından TBMM'ye karşı sorumludur.³¹ Ancak, savaş hali ilanı yetkisi ve TSK'nın yabancı ülkelere gönderilmesi veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'ye gelmesine izin verilmesi yetkisi TBMM'ye aittir.³²

²⁷ Tamer Yaman, Barışı Destekleme Harekâtının Hukuksal Temelleri ve Barışı Destekleme Harekâtına Katılımın Türkiye'ye Sağladığı Faydalar, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, Isparta 2007, s. 78.

²⁸ Anayasa'nın 117.-122. Maddeleri için bkz.: İbrahim Şahbaz, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Emek Yayın ve Kitapevi, 3. Baskı, 2008 Ankara, s. 180-189.

²⁹ Anayasa'nın 117. Maddesi ilk cümlesi: "Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevi varlığından ayrılmaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur...." T.C. Anayasası, Seçkin Yayıncılık, 2006 Ankara, s. 110; veya <http://www.byegm.gov.tr/mevzuat/anayasa/anayasa-tr.htm>, (Erişim Tarihi: 21.09.2008).

³⁰ Anayasa'nın 104. Maddesi b bendine göre Cumhurbaşkanı: "...Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil etmek, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek, Genelkurmay Başkanını atamak, Millî Güvenlik Kurulunu toplantıya çağırarak, Millî Güvenlik Kuruluna Başkanlık etmekle" yükümlüdür. Bkz. T.C. Anayasası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, s. 101; T.C. Anayasasına İnternette bakmak için: <http://www.byegm.gov.tr/mevzuat/anayasa/anayasa-tr.htm>, (Erişim Tarihi: 21.09.2009).

³¹ Anayasa'nın 117 Maddesinin değindiği diğer konular: "Millî güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Bakanlar Kurulu sorumludur. Genelkurmay Başkanı; Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup, savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir. Genelkurmay Başkanı, Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine, Cumhurbaşkanıınca atanır; görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Genelkurmay Başkanı, bu görev ve yetkilerinden dolayı Başbakana karşı sorumludur. Millî Savunma Bakanlığının, Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıkları ile görev ilişkileri ve yetki alanı kanunla düzenlenir." Bkz. T.C. Anayasası, Seçkin Yayıncılık, s. 110; veya <http://www.byegm.gov.tr/mevzuat/anayasa/anayasa-tr.htm> (Erişim Tarihi: 21.09.2009).

³² Anayasa'nın 92. maddesine göre: "Milletlerarası hukukun meşrû saydığı hallerde savaş hali ilânına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası antlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nindir. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir." Bkz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi 90 yıllık tarihinde askeri personelin yabancı ülkelere gönderilmesi konusunda birçok taleple karşılaşmıştır. Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri, 1950`den itibaren yurtdışına asker göndermek için TBMM`den 21 kez izin almışlardır. TBMM, 6 Aralık 1950 tarihli birleşiminde, "dünya barışını kurmak, korumak ve insanlığın emniyet ve huzurunun sağlanması" amacıyla Türk askerinin Birleşmiş Milletler`in safına katılması yönündeki tezkereyi kabul etmiştir<sup>33</sup>. Şırnak ve Diyarbakır`da 2007 yılı sonbaharında 15 şehit verilmesinin ardından sınır ötesi harekâta yönelik tezkere TBMM tarafından 17 Ekim 2007 tarihinde kabul edilmiştir. Bu tezkerenin ana gerekçesi, kendisine Kuzey Irak`tan yönelen terörün durdurulması, kaynağının kurutulması için gerektiğinde sınır ötesi harekât yapılmasıdır. Yalnız bu tezkere kapsamında iç ve dış politikayı yakından ilgilendiren 3 önemli hususa da değinmek yararlı olacaktır:

1. PKK terörü basit, etnik ve ayrılıkçı bir örgütün eylemleri olarak görülmemelidir. Bu tezkere ile PKK`ya karşı alınan tavır aynı zamanda "Kuzey Irak Kürt Bölgesel Yönetimi", ABD ve İsrail ve diğer söz konusu bölgesel ve küresel aktörlerle de ilintilidir.

2. Tezkere`de PKK`nın üstlendiği mevki ve "mücavir alan" kaydından da anlaşılacağı üzere, "Kuzey Irak" ile genel olarak Irak iç içedir. Irak tümüyle ve radikal bir biçimde resmi olarak üçe bölünmüş olmadığından Cumhurbaşkanı Celal Talabani ve eski Başbakan Maliki`yi telaşlandıran nokta, Türkiye`nin 25. defa askerî operasyon düzenlemesi halinde bunun Irak`ın genelini ilgilendiren bir konu olacaktır.

3. Yine tezkerede altı özellikle çizilen askeri operasyonun kapsamı, sınırları, miktarı ve zamanı gibi konularda son kararı hükümetin verebilecek olması, tezkerenin askerî boyutunun ve etkisinin yanında siyasi etkisi ve fonksiyonuna vurgu yapmaktadır. Demokratik bir ülkede, sivil siyasi otorite böylelikle kendi yetkilerinin altını çizmiştir. Hükümet tezkere ile elde ettiği yetkileri birinci derecede ve öncelikle siyasi ve diplomatik alanlarda kullanmaya özen göstermektedir.³⁴ Bu bağlamda özellikle Fransa, Almanya gibi Avrupa ülkelerinde PKK`ya karşı yapılan operasyonlar Türkiye`nin sadece askeri bir opsiyonla yetinmediğinin bir göstergesidir.

Ankara, Kuzey Irak üzerinden Irak`ın bütünüyle karşı karşıya gelebileceği ihtimalini göz önüne almış bulunmaktadır. Böyle bir ihtimal Irak yönetimini, ABD`yi ve İsrail`i ilgilendirdiği kadar bölge ülkelerini, özellikle Türkiye`nin iki önemli komşusu Suriye ve İran`ı da yakından ilgilendirmektedir. Tezkerenin geçtiği tarihte

---

T.C. Anayasası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, s. 89-90; veya <http://www.byegm.gov.tr/mevzuat/anayasa/anayasa-tr.htm>.

³³ Sabah Gazetesi, 10 Ekim 2007, "TBMM 1950`den bu yana 20 kez tezkere verdi", İnternet Adresi: <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/10/10/haber.7F9B11A79FA94BF6BCA2B89337DAB167.html>, (Erişim Tarihi: 25.11.2009).

³⁴ Ali Bulaç, tezkere ve Sonuçları, Zaman Gazetesi, 19 Ekim 2007, <http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=602753> (Erişim Tarihi: 20.04.2010).

Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad Türkiye'yi ziyaret etmiş idi ve Ankara'nın teröristlere karşı operasyon yapma hakkını desteklediğini ifade etmiştir. TSK'nın sınır ötesi harekâtı için Tahran da aynı yönde beyanatlarda bulunmuştur. Komşu ülkelerin bu desteğinin Türkiye'nin son yıllarda yürüttüğü yoğun diplomasi trafiğinin ve dış politikasının bir ürünü olduğunu burada belirtmekte yarar vardır.

6. TSK ve Uluslararası Krizler

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin uluslararası krizlerde görev almasının resmi tanımını "TSK'nın Barışı Destekleme Harekâtı"dır.³⁵ TSK'nın uluslararası barışı destekleme harekâtlarına iştirak etmesi, BM, NATO, AGİT veya başka bir uluslararası organizasyon vasıtası ile gerçekleşmektedir. 'ın bitmesiyle alevlenen terörizm ve kitle imha silahlarının yayılması gibi risk ve tehditlerin yanı sıra, ülkesel ve bölgesel kriz ve çatışmalar da ön plana çıkmış; bu kapsamda barışı destekleme görevlerinde artış olmuştur. Türkiye, gerek NATO bünyesinde gerekse de BM, AGİT gibi uluslar arası örgütlerle işbirliği içinde, barışı destekleme görevlerine uluslararası yükümlülükleri, ulusal çıkarları, imkan ve kabiliyetleri oranında azami ölçüde iştirak etmektedir.

Türkiye'nin icra ettiği barışı destekleme faaliyetlerini;

- a) personel ile iştirak edilen uluslararası gözlemci görevleri (riski olmayan veya çok az olan görevler) ve
- b) birlik olarak iştirak edilen barışı destekleme harekâtları (ekonomik, siyasi ve askeri açıdan riskli görevler) olmak üzere iki ana başlıkta toplamak mümkündür³⁶:

6.1. TSK ve Uluslararası Gözlemci Görevleri

Barışı Destekleme Harekâtlarına paralel olarak, Türkiye Uluslararası Gözlem Görevlerine de katkı sağlamaktadır. Türkiye'nin geçmiş dönemlerde katılım sağladığı Askeri Gözlem Görevleri aşağıdadır³⁷:

---

³⁵ Haydar Çakmak, Uluslararası Krizler ve Türk Silahlı Kuvvetleri, 1. Baskı, Platin Yayınevi, Ankara 2004, a.g.e., s. 116.

³⁶http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_6_Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekati_na_Katkilari/konular/Turk_Silahli_%20Kuvvetlerinin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari.htm, (Erişim Tarihi: 12.09.2009).

³⁷http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_6_Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekati_na_Katkilari/konular/Turk_Silahli_%20Kuvvetlerinin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari.htm, (Erişim Tarihi: 12.09.2009).

a) BM İran-İrak Askeri Gözlemci Grubu (UNIIMOG)³⁸

İran-İrak Savaşının 1988 yılında bir anlaşmayla bitirilmesinden sonra, tarafların ateşkes antlaşmasına uymalarını gözlemek ve ordu birliklerin çekilmesine nezaret etmek amacıyla tesis edilen BM İran-İrak Askeri Gözlemci Grubu (UNIIMOG)'nda Ağustos 1988 - Şubat 1991 tarihleri arasında 6 aylık sürelerle dönüşümlü olmak kaydıyla Türk askeri gözlemci olarak görevlendirilmiştir. Şubat 1991'de Irak ve İran, silahlı kuvvetlerini uluslararası alanda kabul edilen sınırlarına geri çekmesiyle görev son bulmuştur.

b) BM Irak-Kuveyt Askeri Gözlem Misyonu (UNIKOM)³⁹

Nisan 1991 tarihinde BM tarafından teşkil edilen UNIKOM'da, Mayıs 1991 tarihinden itibaren toplam 75 Türk personel görev yapmıştır. Mart 2003'te başlayan Irak Harekâtı nedeniyle misyon, BM tarafından askıya alınmış ve 6 Türk subayı diğer UNIKOM personeli ile birlikte 18 Mart 2003 tarihinde bölgeden tahliye edilmiştir. Bu misyon 6 Ekim 2003 tarihinde BM tarafından sonlandırılmıştır.

c) BM Doğu Timor Destek Misyonu (UNMISSET)⁴⁰

Endonezya'dan ayrılan Doğu Timor'daki askeri gözlemciler grubuna 1 Şubat 2000'de dâhil olan Türkiye, bugüne kadar 8 rütbeli ordu mensubu görevlendirmiştir. Mayıs 2002 tarihinde Doğu Timor'un bağımsızlığını kazanması ile misyon UNMISSET adını alırken, Mayıs 2005'te misyonun yapılanmasındaki değişiklik kapsamında TSK'nın bu misyondaki varlığı sona ermiştir.⁴¹

ç) AGİT Kosova Denetim Misyonu (OSCE KVM)⁴²

Kosova'daki gelişmeler sonucu oluşturulan AGİT Kosova Denetim Misyonu'na 4 subay, AGİT gözlemcilerinin tahliyesi ile ilgili olarak Makedonya'da oluşturulan Tugay büyüklüğündeki Tahliye Kuvvet Karargâhı'nda 5 subay ve Kosova Denetim Koordinasyon Merkezi'nde 7 subay görevlendirilmiştir.⁴³ Daha sonra Misyon, United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK)⁴⁴ ve Kosovo Force (KFOR)⁴⁵ ile birlikte icra edilen harekâtın polis gücü tarafından devralınmasından sonra Türk askeri personeli Türkiye'ye geri dönmüştür.

³⁸ <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/uniimog.html>, (Erişim Tarihi: 20.10.2009).

³⁹ Detaylı bilgi için bakınız: <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unikom/index.html>, (Erişim Tarihi: 20.10.2009).

⁴⁰ <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmisset/index.html>, (Erişim Tarihi: 22.10.2009).

⁴¹ Sabah Gazetesi, 5 Eylül 2006, internet adresi: <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/09/05/siy89.html>, (Erişim Tarihi: 25.10.2009); <http://www.ntvmsnbc.com/news/384209.asp>, (Erişim Tarihi: 25.10.2009).

⁴² Detaylı bilgi için bakınız: <http://www.osce.org/item/22063.html>, (Erişim Tarihi: 25.10.2009).

⁴³ Sabah Gazetesi, 21 Haziran 1999, internet adresi: <http://arsiv.sabah.com.tr/1999/06/21/d01.html>, (Erişim Tarihi: 25.10.2009).

⁴⁴ UNMIK ile ilgili detaylı bilgi için bkz. <http://www.unmikonline.org/>

⁴⁵ KFOR ile ilgili detaylı bilgi için bkz.: www.nato.int/kfor

d) AGİT Gürcistan Sınır Gözlem Misyonu (OSCE BMO)⁴⁶ / BM Gözlemci Görevi (UNOMIG)

Rusya Federasyonu'nun Çeçenistan'a yönelik harekâtından kaynaklanan mülteci akını nedeniyle Gürcistan-Çeçenistan sınırında oluşturulan AGİT Gözlem Misyonunda Şubat 2000-Aralık 2004 arasında toplam 10 TSK personeli görev yapmıştır.

AGİT dışında BM de Gürcistan'da faaliyetini sürdürmektedir. BM Güvenlik Konseyi'nin 24 Ağustos 1993 tarih ve 858 sayılı kararı ile BM Gürcistan Gözlemci Misyonu (UNOMIG) teşkil edilmiştir. 1993 tarihinde kurulan UNOMIG hârekatına Türkiye de Ekim 1994 tarihinden itibaren 5 personel görevlendirmiştir. Ağustos 2008'de Gürcistan ile Rusya arasında cereyan eden savaşta sınırlar ve uluslararası barış gücü konusunda bir belirsizlik mevcuttur. Zira Rusya Federasyonu Gürcistan'dan ayrılmak isteyen Abhazya ve Güney Osetya'yı tanıdığını açıklamıştır. Moskova'nın bu kararını bazı uzmanlar yeni bir Soğuk Savaş'ın başlaması olarak yorumlanmıştır. Ama belli bir süre sonra uluslararası konjonktüre bakıldığında Gürcistan'ın toprak kaybından başka fazla bir değişiklik olmadığı gözlemlenmiştir⁴⁷. Rusya için her ne kadar askeri açıdan bir zafer olsa da siyasi anlamda bir galibiyet söz konusu değildir. Şiddetle karşı çıkmasına rağmen Batı'nın desteğiyle bağımsızlığına kavuşan Kosova için bir tür rövanş alan Moskova zaten istikrarlı olmayan Kuzey Kafkasya'da Abhazya ve Güney Osetya gibi iki sorunlu bölge ile de ilgilenmek zorunda kalacaktır.

e) BM Bosna-Hersek Misyonu (UNMIBH)⁴⁸

BM Bosna Hersek Misyonu "Askeri Danışmanlar Timi"nde 2000–2001 yılları (Ocak 2001–Ocak 2002) arasında 1 Türk subayı askeri danışman olarak görev yapmıştır. 1995 Yılında oluşturulan UNMIBH 31 Aralık 2002 yılında sona erdirilmiştir.

f) Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde AB Polis Misyonu (EUPOL KINSHASA)⁴⁹

Avrupa Birliği, BM ile koordineli olarak Nisan 2005 tarihinden itibaren Kinshasa-Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde polis misyonu başlatmıştır. Söz konusu misyon, Haziran 2006-Haziran 2007 tarihleri arasında Jandarma Genel

⁴⁶ Detaylı bilgi için bakınız: <http://www.osce.org/georgia/13265.html>, (Erişim Tarihi: 22.10.2009).

⁴⁷ Matthias Jobelius ve Reinhard Krumm, Der Kaukasus-Konflikt - Russland und Georgien, ein Jahr danach, Friedrich-Ebert Stiftung, Internationale Politikanalyse, Oktober 2009, S. 7, <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/06747.pdf> (Erişim Tarihi: 10.05.2010).

⁴⁸ Detaylı bilgi için bakınız: <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmibh/index.html>, (Erişim Tarihi: 22.10.2009).

⁴⁹ http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=788&lang=en, (Erişim Tarihi: 23.10.2009).

Komutanlığından 1 personel iştirak etmiştir.⁵⁰ Bu misyonun diğer bir özelliği, AB'nin Afrika kıtasındaki ilk sivil "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası" (AGSP) kapsamında hayata geçirdiği operasyon olma niteliği taşımasıdır.

g) El Halil'deki Uluslararası Geçi Mevcudiyet (TIPH)

El-Halil'deki Uluslararası Geçi Mevcudiyet (TIPH) adlı uluslararası gözlemcilik görevine TSK, Şubat 1997-Nisan 2008 tarihleri arasında katılmıştır. 26 Mart 2002 tarihinde El Halil'deki Uluslararası Geçi Mevcudiyet'te (TIPH) görevli bir Türk subayı bir saldırıda şehit edilmiş, bir diğer Türk subayı da yaralanmıştır.⁵¹

ğ) Sudan'da BM görevi (UNMIS)⁵²

Türkiye, BM Güvenlik Konseyi'nin 24 Mart 2005 tarih ve 1590 sayılı kararı gereği teşkil edilen BM Sudan Misyonu (UNMIS)'na 3 personel ile katkı sağlamaktadır. Buna ilave olarak, Türkiye tarafından, BM Güvenlik Konseyi'nin 16 Mayıs 2006 tarihinde Darfur'a yönelik olarak almış olduğu 1679 sayılı kararı gereği, Darfur Bölgesinde kurulması planlanan BM Barış Gücü Karargâhının çekirdek kadrosunu teşkil etmek amacıyla, 1 personelini Hartum'da görevlendirmiştir. Anılan subay, Darfur/Sudan'da bir BM-Afrika Birliği Karma Barış Gücü (UNAMID)⁵³ kurulmasını müteakip UNAMID kapsamında görev yapmak üzere Al-Fasher'e transfer edilmiştir. Söz konusu misyonlara, Türkiye tarafından toplam 4 personel ile katılım sağlanmaktadır.⁵⁴

6.2. TSK ve İnsani Yardım Operasyonları

Türkiye, uluslararası barışa katkıda bulunmak amacıyla yurtdışına gönderdiği gözlemci personel haricinde, insani yardım amacıyla da personel ve araç-gereç göndermiştir. Birinci Körfez Savaşı'ndan sonra, Saddam Hüseyin'in askerlerinden kaçan 400.000'den fazla mülteci Kuzey Irak üzerinden Türkiye'ye yönelmiştir. Türkiye topraklarına belirli sayıda insani kabul etmiş ve insani yardım sağlamıştır. Bu kapsamda, Türkiye mültecilere barınma imkânı sağlamış ve mültecilerin temel ihtiyaçlarını karşılamak için hem kendi sınırları içinde hem de sınırları boyunca mültecilere gıda ve barınma desteği sağlamıştır. Ayrıca yardımların Irak'ın kuzeyi-

⁵⁰http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_6_Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari/konular/Turk_Silahli_%20Kuvvetlerinin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari.htm, (Erişim Tarihi: 25.10.2009).

⁵¹ Zaman Gazetesi, 27 Mart 2002, <http://arsiv.zaman.com.tr/2002/03/27/dis/h1.htm>, (Erişim Tarihi: 22.10.2009).

⁵² <http://www.unmis.org/english/en-main.htm>, (Erişim Tarihi: 21.10.2009).

⁵³ <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unamid/facts.html>; <http://unamid.unmissions.org/Default.aspx>, (Erişim Tarihi: 22.10.2009).

⁵⁴http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_6_Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari/konular/Turk_Silahli_%20Kuvvetlerinin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari.htm

ne geçişi için yabancı Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın kendi topraklarını kullanmasına izin vermiştir. Aynı zamanda, Iraktaki merkezi yönetimin koyduğu ekonomik ambargolardan olumsuz etkilenen Irak'ın kuzeyindeki insanlara acil insani yardım sağlayabilmek ve 36'ncı paralelin kuzeyinde Saddam Hüseyin'in etkisini sona erdirmeye çalışmıştır. Bu maksatla (yapılan birçok eleştiriye rağmen)⁵⁵ Kuzey Irak'ta uçuşa yasak bölge oluşturulmuş ve 688 sayılı BM kararı uyarınca, 1991 yılında Müşterek Görev Kuvveti (Joint Task Force Provide Comfort) kurulmuş ve Adana'daki İncirlik hava üssüne konuşlandırılmıştır.⁵⁶

Yine “Katrina Kasırgası” sonrası NATO'nun ABD'ye desteği kapsamında 30 Eylül - 08 Ekim 2005 tarihleri arasında bir C-130 Hercules nakliye uçağını görevlendirmesi küresel insani yardıma bir örnek olarak gösterilebilir. Yine Pakistan'da 8 Ekim 2005 tarihinde cereyan eden büyük depremi takiben, Türkiye dost ülkeye derhal biri askeri olmak üzere arama-kurtarma ekipleri göndermiş ve ülke halkı tarafından acilen ihtiyaç duyulan (tıbbi) malzemeleri sevk etmiştir. Bu malzemeler, Türk Hava Kuvvetlerine ait C-130 uçaklarının 19 sortisiyle bölgeye aktarılmıştır.⁵⁷ Ayrıca 2006 yılının Şubat ayında Cezayir'de yaşanan sel felaketi sonrasında insani yardımı afet bölgesine ulaştırmak amacıyla TSK, 2 adet C-130 nakliye uçağı tahsis etmiştir. 2006 yılının Ağustos ayında İsrail'in Lübnan'a saldırmasıyla yaşanan savaş sırasında TSK unsurları, bölgedeki görevli Türk ve yabancı personelin tahliyesine yardımcı olmuştur.⁵⁸

⁵⁵ “Çekiç Güç”, Türkiye'de gerek kamuoyunda gerekse de muhalefet partileri tarafından, ülkenin kendi eliyle kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin oluşturulması süreci olarak değerlendirilmiştir. Tüm partiler Çekiç Güç'ün varlığına karşı çıkmışlardır, fakat doksanlı yıllar boyunca bu partiler iktidara geldiklerinde, kamuoyu karşısında zor duruma düşmüş olsalar da Çekiç Güç'e sırayla onay vermek zorunda kalmışlardır.

⁵⁶ Çekiç Güç'ün kuruluşu ve varlığı ile ilgili çok sayıda gerek kitap ve makale yayınlanmıştır, bkz.: Baskın Oran, Uluslararası ve İç Hukukta Çekiç Güç'ün Yasal Dayanakları Sorunu, <http://baskinoran.com/makale/BO-cekicguc.pdf> (Erişim Tarihi: 10.05.2010), Şevket Bülend Yahnici, Çekiç Güç'ten Kürt Açılımı'na, Truva Yayınları, İstanbul 2010; A. Nazmi Çora, Türk Komutanlarının İzlenimleriyle Çekiç Güç, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2008; A. Nazmi Çora, Çekiç Güç'ün Gizli Günlüğü, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2007; Baskın Oran, Kalkık Horoz - Çekiç Güç Ve Kürt Devleti, Bilgi yayınevi, İstanbul 1998.

⁵⁷ “Türkiye aynı zamanda iki hava üssünü İleri Lojistik Merkezi olarak, iki C-130 kargo uçağını NATO'nun hava köprüsü için ve gerektiğinde kullanılmak üzere bir firkateynini NATO deniz köprüsü için görevlendirmiştir. 1350 tonluk bağış NATO uçaklarının bu üslerden yaptığı 127 sortiyile Pakistan'a iletilmiştir. Türk C-130 uçakları bu operasyon boyunca 15 sortide bulunmuşlardır. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler bağışları İskenderun Birleşmiş Milletler depolarından İncirlik Hava Üssüne ücretsiz olarak taşınmıştır.” http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_6_Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari/konular/Turk_Silahli_%20Kuvvetlerinin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari.htm, (Erişim Tarihi: 22.11.2008).

⁵⁸ Örnek olarak Türkiye, Lübnan'daki ABD vatandaşlarının tahliyesi için İncirlik Hava Üssü'nün kullanımına “İnsani amaçları” dikkate alarak izin vermiştir. Binlerce ABD vatandaşı, gemiyle getirildikleri Mersin'den Türkiye'ye beklemeden giriş yaparak, İncirlik Üssü'nden havayoluyla ülkelere gönderilmiştir. Bkz.: Milliyet Gazetesi, 22 Temmuz 2006, internet adresi: <http://www.milliyet.com.tr/2006/07/22/guncel/axgun02.html>, (Erişim Tarihi: 22.10.2009).

6.3. TSK ve Uluslararası Barışı Destekleme Faaliyetleri

Kore Savaşı'ndan beri dünyanın değişik bölgelerinde ve son olarak da Balkanlar, Afganistan ve Lübnan'da "Barışı Destekleme Harekâtı" icra eden Türkiye dünya barışına destek vermeye devam etmektedir. BM'nin aldığı kararlar ve yaptığı destek çağrılarına gerekli duyarlılığı gösteren TSK, "Barışı Destekleme Harekâtı"nda dünyada aranan bir güç haline gelmiştir.

Dünya barışının korunmasına yönelik BM barışı koruma faaliyetlerine Türkiye'nin katkısı, tugay seviyesindeki bir birlikle Kore Savaşı'na katıldığı 1950 yılında başlamıştır. Türkiye, Kore'de 1950-1953 yılları arasında dönüşümlü olarak toplam 15.000 personel görevlendirmiştir. Bu askeri katılımı Türkiye NATO'ya üye olabilme hakkını elde etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'na iştirak etmemekle Batı'dan bir nevi dışlanan Türkiye Kore'de "kan bedelini" ödeyerek Batı güvenlik teşkilatının bir üyesi olmuştur.

a) Karadeniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR)

Karadeniz'de barış ve istikrarın sağlanması, bunun yanı sıra bölgesel işbirliğinin ve karşılıklı dayanışmanın artırılması ve iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi amacıyla BLACKSEAFOR⁵⁹ Türkiye'nin öncülüğünde Deniz Kuvvetleri komutanlığı'nın koordinesinde yürütülen çalışmalar sonucu Nisan 2001 yılında kurulmuştur⁶⁰. Arama Kurtarma ve insani yardım harekâtı, mayın karşı tedbirleri, çevre koruma harekâtı, iyi niyet ziyaretleri gibi konular bu grubun görevleri arasındadır. BLACKSEAFOR'a tahsis edilen gemiler kendi ülkelerinde daimi olarak ana üslerinde bulunmakta; Planlama Grubu Toplantıları'nda hazırlanmış aktivasyon programlarına⁶¹ uygun olarak tatbikat ve eğitim faaliyetlerine iştirak etmektedirler. Bununla birlikte, beklenmedik durumlar olduğunda, üye ülkelerin karar alması halinde gerekli uygun kuvveti teşkil etmek üzere BLACKSEAFOR unsurları bir araya gelmektedir. Görev grubu Karadeniz'de kullanılmak amacıyla tesis edilmiş olup, gerektiğinde tarafların oybirliği ile alacağı karar uyarınca başka bir bölgede de görevlendirilebilecektir. BLACKSEAFOR'un Karadeniz dışında görevlendirilmesi halinde, kuvvetlerin statüsü her bir durum için özel bir düzenlemeyle belirlenecektir. Birleşmiş Milletler (BM) veya Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) kapsamındaki hareketlerde da görevlendirilebilmektedir.⁶²

Karadeniz'in deniz güvenliği kapsamında Türkiye 2004 yılından itibaren Karadeniz Uyum Harekâtı (Operation Black Sea Harmony)'nı başlatmıştır. Görevi Karadeniz'de belirsiz aralıklarla karakol faaliyetleri icra ederek yasa dışı faali-

⁵⁹ <http://www.blackseafor.org/turkce/kurulus.php> (Erişim Tarihi: 23.05.2010).

⁶⁰ BLACKSEAFOR'a üye ülkeler: Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Rusya ve Gürcistan'dır.

⁶¹ Aktivasyon = BLACKSEAFOR gemilerinin bir limanda veya denizde faaliyetleri icra etmek amacıyla toplanmasıdır. Aktivasyon programı = BLACKSEAFOR'un kendisine tevcih edilen fonksiyonları yerine getirmek üzere önceden belirlenen ve tayin edilen planlı olaylardır.

⁶² Savunma ve Havacılık – Defense and Aerospace, cilt: 24, no. 137, sayı: 2010/01, s. 83.

yetlere karıştıklarından şüphe duyulan ticaret gemilerini tespit etmek ve izlemek olan bu harekâta Rusya Romanya ve Ukrayna üye ülkelerdir.

Karadeniz havzasının yanı sıra, Akdeniz bölgesinde de güvenlik ve istikrarın, diyalog ve işbirliğinden oluşan bölgesel çabalar vasıtasıyla sürdürülebileceğinin bilincinde olan Türkiye, Aktif Çaba Harekatı ile bağlantılı olarak Akdeniz Kalkanı Harekatı inisiyatifini de başlatmıştır.

b) Somali'de BM Harekâtı (UNOSOM)

Somali'de düşmanlıkların durdurulması ve insani yardım harekâtı için güvenli bir ortam sağlanması amacıyla "Ümit Operasyonu" adı altında icra edilen insani yardım ve barışı koruma harekâtına 2 Ocak 1993 – 22 Şubat 1994 tarihleri arasında 300 kişilik bir mekanize bölükle iştirak edilmiştir. UNOSOM II olarak adlandırılan barış gücünün ilk dönem komutanlığını bir Türk korgenerali⁶³ yapmıştır. Ancak Barış gücü iç savaşın da şiddetlenmesiyle beraber görevini tam icra edemeden geri çekilmek zorunda kalmıştır.

c) BM Koruma Kuvveti (UNPROFOR) (Bosna Hersek)

Türkiye'nin Bosna Hersek'te yaşanan trajik olaylarla ilgili yapmış oldukları askeri, siyasi, ekonomik ve diplomatik faaliyetlerini burada detaylı olarak zikretmek mümkün değildir. Bu konuda gerek Türkiye'de, gerekse de uluslararası ortamda pek çok kitap yazılmıştır.⁶⁴

Bosna-Hersek'te insani yardım harekâtı için emniyetli bölgelerin tesis edilmesi ve korunması amacıyla UNPROFOR (United Nations Protection Force) adı altında kurulan Birleşmiş Milletler Barış Gücü'ne katılım için Türkiye tarafından yapılan talep 22 Mart 1994'te Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından onaylanmıştır. Türkiye 4 Ağustos 1993–20 Aralık 1995 tarihleri arasında 1400 kişiden oluşan alay seviyesinde bir görev kuvveti ile UNPROFOR'a katılmıştır.

Dayton Barış Antlaşması'nın uygulanması görevinin NATO'ya verilmesi üzerine UNPROFOR'a tahsisli Türk Barış Gücü takviye edilerek tugay seviyesine çıkarılmış ve 20 Aralık 1995'ten itibaren IFOR (Implementation Force)'a tahsis edilmiştir. 20 Aralık 1996 tarihinde IFOR görevini tamamlayarak yerini SFOR (Stabilisation Force)'a bırakmış ve Türk Tugayı da SFOR'a tahsis edilmiştir. Daha

⁶³ Emekli Orgeneralin Somali'deki gözlemleri için bakınız: Bir, Çevik: Somali'ye Bir Umut, Sabah Yayınları, İstanbul 1999.

⁶⁴ Aliya İzzetbegoviç, Tarihe Tanıklığım, Klasik Yayınları, İstanbul 2003; Baskın Oran (Ed.), Türk Dış Politikası, Cilt II, 1980-2001, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2001, s. 493-502; Jan Willem Honig and Norbert Both, Srebrenica: Record of a War Crime, Penguin Books, New York, 1997; David Rieff, Slaughterhouse: Bosnia and the failure of the West, Simon & Schuster New York 1996; Glenny, Misha: The Balkans: Nationalism War and the Great Powers – 1804-1999, London, Penguin Books 1999; Harun Yahya, Gizli El Bosna'da, Vural yayıncılık, İstanbul 1996; Mustafa Selver, Balkanlara Stratejik Yaklaşım Ve Bosna, IQ Kültür Sanat yayıncılık, İstanbul 2003; Osman Karatay, Bosna-Hersek Barış Süreci, Karam yayınları, İstanbul 2003.

sonra yapılan indirimler kapsamında Türk Tugayı tabur seviyesine düşürülmüştür. SFOR görevi, 02 Aralık 2004 tarihinden itibaren AB Kuvveti, EUFOR'a devredilmiştir.

ç) Sharp Guard Harekâtı

UNPROFOR ve IFOR harekâtı paralelinde Adriyatik'te STANAVFOR-MED tarafından icra edilen SHARP GUARD Harekâtına Türk Deniz Kuvvetleri'nden görevde 1, hazırlık durumunda 1 olmak üzere 2 firkateyn, akaryakıt gemileri ve mayın karşı tedbirleri gemileri görevlendirilmiştir. Bu kapsamda 13 Temmuz 1992 ile harekâtın sona erdiği 2 Ekim 1996 tarihleri arasında toplam 18 firkateyn/muhrip, 2 denizaltı, 4 akaryakıt gemisi ve yaklaşık 5.000 personel görev yapmıştır. TSK, Bosna-Hersek'te görevlendirilen Birleşmiş Milletler Koruma Kuvveti, NATO Uygulama Kuvveti ve NATO İstikrar Kuvvetinin hava desteğini sağlamak için oluşturulan hava gücüne de katkı sağlamıştır. Eski Yugoslavya hava sahasının kontrolü için tesis edilen "Deny Flight" harekâtına ise İtalya'da konuşlandığı bir F-16 filosu ile katılmıştır.

d) Arnavutluk'taki ALBA Harekâtı

Arnavutluk'ta meydana gelen olaylar üzerine, bu ülkeye yapılacak insani yardımın güvenle dağıtılabilmesi amacıyla; Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 28 Mart 1997 tarihinde 1101 sayılı kararı almış ve AGİT'e yetki devrederek, İtalya'nın liderliğinde çok uluslu bir güç teşkil edilmesini kararlaştırmıştır. Türkiye kurulan bu çok uluslu güce; 16 Nisan-1 Ağustos 1997 döneminde 759 kişiden oluşan bir Deniz Piyade Tabur Görev Kuvveti ve karargâhta görevli 20 subay/astsubay (toplam 779 personel) ile katılmıştır.

e) Makedonya'daki Essential Harvest, Amber Fox, Allied Harmony, Concordia ve Proxima Harekâtı

NATO'nun liderliğinde 27 Ağustos 2001 tarihinde Makedonya'da başlatılan Essential Harvest harekâtı için oluşturulan çokuluslu Tugay'a Türkiye, 27 Ağustos-20 Ekim 2001 tarihleri arasında bir bölük timi ile katılmıştır. NATO, bölgedeki varlığını devam ettirmek ve Makedonya'daki uluslararası gözlemcilere destek sağlamak amacıyla, Eylül 2001-Mart 2003 döneminde "Amber Fox" ve "Allied Harmony" harekâtını icra etmiştir. Türkiye her iki harekâta da katılmıştır.

NATO'nun Müttefik Uyumu Harekâtı'nı 31 Mart 2003 tarihinden itibaren Avrupa Birliği devralmıştır. Türkiye, AB tarafından 15 Aralık 2003 tarihine kadar icra edilen "Concordia" harekâtına iki Hafif İrtibat Timi (2 Sb. 2 Astsb. 4 Erb/Er), ayrıca AB Karargâhına 2 subay ve NATO Üsküp Karargâhına 1 subay ile katkı sağlamıştır. Ankara, 15 Aralık 2003 tarihinde AB tarafından Makedonya'da oluşturulan PROXIMA polis gücünde dört jandarma personeli ve NATO Üsküp Karargâhında bir subay görevlendirmiştir. PROXIMA Polis Misyonu 15 Aralık 2005'te

sona ermiştir. Bu tarihten itibaren EUPAT adıyla altı ay sürecek bir Polis Danışma Timi göreve başlamıştır. Türkiye bu misyonda yer almamıştır.

f) Demokratik Kongo Cumhuriyeti

Avrupa Birliği (AB) tarafından Kongo Demokratik Cumhuriyeti (DC)'nde yapılan seçimler nedeniyle BM Kongo DC Misyonu (MONUC) 30 Temmuz–30 Kasım 2006 döneminde 4 ay süre ile desteklenmiştir. Türkiye tarafından görevlendirilen 1 adet C-130 Askeri Nakliye Uçağı, 21 Temmuz-1 Aralık 2006 tarihleri arasında, 15 mürettebatı ile birlikte Libreville/GABON'da görev yapmıştır.

g) Kosova

Kosova krizinin politik yollardan çözümlenememesi ve Şubat 1999'da silahlı çatışmaya dönmesi üzerine NATO, 24 Mart 1999'da hava harekâtını başlatmıştır. Türkiye, harekâta İtalya/Ghedi'de bulunan 10 adet F-16 uçağı ile iştirak etmiştir. Türk uçakları, harekât süresince 2.000 saatten fazla harekât uçuşu gerçekleştirmişlerdir. Hava harekâtının yoğunluğunun artması üzerine NATO, Türkiye'den ilave uçak ve meydan talebinde bulunmuştur. Türkiye bu maksatla; 8 adet F-16 ve 3 adet tanker uçağını Bandırma ve İncirlik'ten harekâta katılacak şekilde NATO'ya tahsis etmiş, Balıkesir, Bandırma ve Çorlu Hava Meydanları'nın NATO uçakları tarafından kullanılmasına izin vermiştir. Ayrıca Adriyatik'te Akdeniz Daimi Deniz Gücü'nde bulunan bir firkateyn ve Daimi Mayın Gücü'nde bulunan bir mayın avlama gemisi de harekâta iştirak etmiştir. Harekâtın başlaması ile birlikte Makedonya ve Arnavutluk'a büyük bir mülteci akını başlamış ve bir insanlık dramı yaşanmıştır. Bu krizin çözümüne yardımcı olmak maksadıyla Arnavutluk'ta konuşlandırılan "İnsani Yardım Kuvveti" (AFOR)'ne Türkiye 18 Mayıs–07 Eylül 1999 tarihleri arasında bir Sahra Hizmet Levazım Bölüğü ile katılmıştır. Söz konusu birlik sivil halka iâşe, banyo ve çamaşır gibi konularda destek sağlamıştır.⁶⁵ Prizren'de konuşlu Kosova Türk Tabur Görev Kuvveti, Almanya, Türkiye Avusturya ve İsviçre tarafından oluşturulan Çok Uluslu Güney Görev Kuvveti sektöründe görevine halen devam etmektedir.

ğ) Afganistan

5 Aralık 2001 tarihinde imzalanan Bonn Anlaşması ve 20 Aralık 2001 gün ve 1386 sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı ile 16 Ocak 2002 tarihinde Afgan Geçici Yönetimine Kabil'de emniyet ve istikrarın sağlanması konusunda destek sağlamak maksadıyla Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (UGYK) teşkil edilmiştir. Türkiye, UGYK Harekâtına başlangıçta bölük seviyesinde yaklaşık 300 personel ile katılmış, 20 Haziran 2002–10 Şubat 2003 dönemini kapsayan UGYK-

⁶⁵ Harekât esnasında Türkiye'de 18.000 mülteci barındırılmış, ayrıca Makedonya'da Boyana ve Arnavutluk'ta El Basan mülteci kampları faaliyete geçirilmiş ve bu kampların her birinde 3.200 civarında mülteci barındırılmıştır. Barış antlaşmasının imzalanmasını müteakip mülteciler ülkelerine geri dönmüştür.

II döneminde lider ülke olarak görev yapmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin birlik katkısı tabur seviyesine çıkarılmış ve personel katkısı yaklaşık 1300 kişi olmuştur. Bilahare Şubat 2005 tarihine kadar tekrar bölük seviyesinde 300 kişi civarında personel görevlendirilmiştir. Türkiye, 13 Şubat–4 Ağustos 2005 döneminde UGYK'ne ikinci kez liderlik etmiştir. Bu kapsamda; 3. Kolordu Komutanlığı bir NATO Kolordusu olarak, UGYK-VII Harekâtını sevk ve idare etmiş, 28. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığı Kabil Çokuluslu Tugayı olarak görev yapmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri, aynı dönemde Kabil Uluslararası Havaalanı'nın işletilmesine de öncülük etmiştir. Birlik katkısı tabur seviyesine çıkarılmış, personel katkısı yaklaşık 1450 kişi olmuştur. Barış Karargâhı Romanya'da bulunan ve kuruluşunda Türkiye'nin aktif rol oynadığı Güneydoğu Avrupa Tugayı (SEEBRIG), Kabil Çokuluslu Tugayı görevini 6 Şubat–6 Ağustos 2006 tarihleri arasında yürütmüştür. Türkiye, ayrıca Afgan Ordusunun eğitimini sağlayan UGYK yapısındaki Harekât Yönlendirme ve İrtibat Timlerine (HYİT) 15 kişiyle uzman personel desteği sağlamaktadır. UGYK harekâtına halen 37 ülkeden yaklaşık 36.000 personel iştirak etmektedir. Türkiye, 6 Nisan - 6 Aralık 2007 tarihleri arasında Kabil Bölge Komutanlığına liderlik etmiştir. 6 Aralık 2007 tarihinde liderliği 8 aylık süre için İtalya'ya devretmiştir. Türkiye halen UGYK harekâtına yaklaşık 780 personel ile katkıda bulunmaktadır.⁶⁶ Bunun dışında Afganistan Kara Harp Okulu eğitim faaliyetleri kapsamında 2005 yılından itibaren 13 danışman ve öğretmen personel TSK tarafından görevlendirilmiştir. Günümüze kadar askerî eğitim ve iş birliği kapsamında 1539 Afganlı (askeri) personel bizzat Afganistan'da ve 343 (askeri) personel de Türkiye'de eğitimlerini tamamlamışlardır. Hâlen yetmişin üzerinde Afgan personelin eğitimi de belirli aralıklarla Türkiye'de devam etmektedir. TSK'nın istihdam birliği tarafından ülkede toplam 27 ilk ve ortaokul inşa edilmiş/onarılmıştır. Yine bu kapsamda, 38 bin öğrenciye öğrenim imkânı sunulmuş, kız çocukları için bir lise, kadın gelişim merkezi inşası gibi çalışmalar ile eğitim, güvenlik, tarım ve sağlık alanlarındaki diğer proje çalışmaları halen devam etmektedir⁶⁷. Özellikle TSK'nın Afganistan'da yapmış olduğu faaliyetler sivil-askeri işbirliği için güzel bir örnek teşkil etmektedir.

⁶⁶TSK'nın Afganistan'daki faaliyetleri hakkında detaylı bilgi için: http://www.tsk.mil.tr/4-ULUSLAR_ARASI_ILISKILER/4_1_Afganistan_Uluslararası_Guvenlik_Yardim_Kuvveti/Afganistan_Uluslararası_Guvenlik_Yardim_Kuvveti.htm, (Erişim Tarihi: 22.10.2009).

⁶⁷Zaman Gazetesi, 31 Ekim 2009, internet adresi: <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=910080&keyfield=54534B20416667616E697374616E20C3B6C49F72656E6369>, (Erişim Tarihi: 27.10.2010).

h) Lübnan (UNIFIL)⁶⁸

BM Güvenlik Konseyi (BMGK)'nin 11 Ağustos 2006 tarihli ve 1701 sayılı kararı⁶⁹ gereği Lübnan'da barışın tesisi ve idamesi maksadıyla uluslararası bir güvenlik gücü oluşturulmasına karar verilmiştir. Türkiye 29 Ağustos 2006'da havaalanı ve limanlarının UNIFIL'e kuvvet veren ülkelere açılması için karar almış ve TBMM tarafından 05 Eylül 2006'da alınan 880 Sayılı Karar ile Lübnan'a kuvvet gönderilmesine onay verilmiştir. Ülke, BMGK kararı gereği oluşturulan Lübnan Geçici Güvenlik Gücü'ne Ekim 2006'dan beri Lübnan'ın Sur şehrinin yaklaşık 8 km. doğusunda Eş Şaatiye'de konuşlu bulunan Türk İstihkam İnşaat Birliğinde, 237 asker ve 24 sivil olmak üzere 261 personel görev yapmaktadır. Bununla beraber, 17 Mart 2007 tarihinden itibaren bir Türk Deniz Kuvvetleri Denizde İkmal Gemisi ile 25 Nisan 2007 tarihinden itibaren iki korvet UNIFIL Deniz Görev Kuvveti için tahsis etmiştir. Güncel olarak Türkiye'nin UNIFIL Harekâtına personel katkısı yaklaşık 1.000 kişidir. Birleşmiş Milletler Geçici Görev Gücü UNIFIL bünyesinde Türk askerinin görev süresi 5 Eylül 2009 tarihinden itibaren 1 yıl daha uzatılmıştır.⁷⁰ Tezkereyle birlikte Türkiye'nin havaalanları ve limanları BM gücüne katılan ülkelere lojistik amaçlı olarak açılmıştır. BM tarafından belirlenen esaslar dahilinde UNIFIL Harekâtına katılan ülkeler gönderecekleri gemi ve uçaklardaki yüklerini önceden Türk makamlarına bildirmek suretiyle Türk liman ve havaalanlarını kullanma hakkına sahiptirler. Bu çerçevede İstanbul Sabiha Gökşen, Adana Şakirpaşa havaalanları ile Mersin ve İskenderun limanları kullanıma açılmıştır. Sonradan yapılan anlaşmalar çerçevesinde Türkiye ayrıca Lübnan ordusunun önemli kademelerindeki subaylarına askeri eğitim vermektedir.⁷¹

ı) Somalili Korsanlara karşı Görev

Somali'de doksanlı yılların başından itibaren şiddetlenen iç savaşla beraber barışın ve devlet düzeninin bir türlü sağlanamamış olması; buna ilave olarak deniz haydutlarının "çok geniş bir deniz alanında faaliyet göstermeleri", sivil ve ticari gemileri fidye almak için zapt ederek kaçırmaları⁷² ve yargılanmaları konusunda

⁶⁸ Lübnan-İsrail arasında 12 Temmuz 2006'da başlayan kriz ve çatışmalarla ilgili olarak; 11 Ağustos 2006'da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından 1701 Sayılı Karara ulaşılmış ve 14 Ağustos 2006'da taraflar arasında ateşkesin ilanı ile kararların uygulanmasına başlanmıştır. BM Lübnan Geçici Kuvveti (UNIFIL) Harekâtına halihazırda 30 ülkeden yaklaşık 15.000 personel katılmakta, İspanya liderlik etmektedir. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unifil/index.shtml>, (Erişim Tarihi: 21.02.2010).

⁶⁹ http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1701%282006%29 (Erişim Tarihi: 21.02.2010).

⁷⁰ Radikal Gazetesi, Türk askeri Lübnan'da göreve devam, 24. Haziran 2009, İnternet Adresi: <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&ArticleID=941988&Date=02.05.2010&CategoryID=100>, (Erişim Tarihi: 12.02.2010).

⁷¹ Zaman Gazetesi, 05 Eylül 2006, İnternet Adresi: <http://www.zaman.com.tr/?bl=politika&alt=&trh=20060905&hn=343842>, (Erişim Tarihi: 23.03.2010).

⁷² "Somali'de 2007 yılında 31 deniz haydutluğu olayı raporlanmış olup aynı bölgede 2006'da 10 saldırı raporlanmıştır. 2007 yılında dünyada en fazla gemi kaçırma Somali sularında meydana gelmiş olup, 11 saldırıda 154 mürettebat rehin alınmıştır. Uluslararası Denizcilik Örgütü'nün ver-

karşılaşılan belirsizlikler, uluslararası toplumu harekete geçirmiştir. Bazı ülkeler Aden Körfezi, Somali karasuları ve açıklarında seyreden gemileri korumak adına bölgeye savaş gemileri ve diğer silahlı unsurları göndermişlerdir. Türk ticari gemilerinin de saldırıya uğraması ve bazılarının korsanlar tarafından kaçırılmasıyla Türk kamuoyunun ilgisi bu bölgeye yönelmiş ve bunun üzerine Türk hükümeti gemileri korumak adına harekete geçmiştir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin deniz unsurlarının, Aden Körfezi, Somali karasuları ve açıkları, Arap Denizi ve mücavir bölgelerde görevlendirilmesi için Hükümete bir yıl süreyle yetki veren Başbakanlık Tezkeresi⁷³ TBMM Genel Kurulu'nda 10 Şubat 2009 tarihinde kabul edilmiş, 17 Şubat'ta da Türk Deniz Kuvvetleri'ne ait Giresun firkateyni bölgeye gönderilmiştir. Bu operasyon, TSK'nın Aden Körfezi'ndeki ilk harekâtı değildir. Nitekim Türkiye, 1990'lı yılların ilk yarısında da BM şemsiyesi altında Somali'ye bir tabur kuvvetinde bir kuvvetin dışında Deniz Kuvvetlerinin üç gemisini göndermiştir. BM şemsiyesinde Somali'ye istikrar getirme hedefi bir türlü sağlanamamıştır. 2008'in son aylarında TCG Gökova firkateyni de bölgede devriye görevlerini yerine getirmiştir. Türk Deniz Kuvvetleri'nin Aden Körfezi, Somali karasuları ve açıkları, Arap Denizi ve mücavir bölgelerdeki görev süresinin bir yıl daha uzatılmasını öngören tezkere TBMM tarafından 10 Şubat 2010 tarihiyle kabul edilmiştir. Dünya deniz ticareti için büyük stratejik öneme sahip olan Süveyş Kanalı, Kızıl Deniz ve Aden

---

diği rakamlara göre, 2008'deki deniz haydutluğu saldırılarının üçte biri, Aden Körfezi ve Hint Okyanusu'nun Afrika sahillerinde meydana gelmiştir. Saldırıların %72'sinin demir yerleri ve limanda meydana geldiği belirtilmektedir. Aden Körfezi ve civarında, Ocak-Aralık 2008 döneminde 110 gemiye deniz haydutluğu saldırısı olmuş ve bu gemilerden 42'si deniz haydutlarına ele geçirilmiştir. Deniz haydutları hızlı botlara sahip olup, saldırılarını ana bir gemiden genellikle kaçırılmış bir balıkçı gemisinden uydu telefonları kullanarak koordine etmektedir. Korsan-terörist karışımı bu insanlar, kaçırılan gemi için istedikleri fidye üzerinde pazarlık da yapmaktadırlar. Donatandan (gemi sahibi) ziyade sigorta şirketlerinin ilgilendiği bu husus, giderek alçaltıcı bir hal almaktadır. Kaçırılan gemileri serbest bırakmak için en az 10.000 ABD Doları ve fidye için başlangıçta 2 milyon ABD Doları istenmektedir." Detaylı bilgi için bakınız: Celalettin Yavuz: Türk Deniz Kuvvetleri ve Somali'de Korsan Avı, 18. Şubat 2009, TÜRKSAM, <http://www.turksam.org/tr/a1588.html>, (Erişim Tarihi: 20.03.2009).

⁷³ TBMM'de kabul edilen bu tezkereyle, daha önce farklı coğrafyalarda görev yapan Türk askeri, bu kez Aden Körfezi, Somali karasuları ve Arap Denizi'ne gönderilecekti. Bölgede konuşlandırılacak TSK deniz unsurları, Somali toprakları üzerinde, korsan/deniz haydutları ve silahlı soygun yapan kişilere yönelik herhangi bir kara operasyonunda görevlendirilmeyecekti. Korsanlık ve silahlı soygun yaptığından şüphe duyulan tekneleri telsizle sorgulayacak, bayrak devletinin rızası halinde bu gemilere çıkacak, geminin bayraksız olması durumundaysa uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde müdahalede bulunabilecekti. Bölgeye gidecek Türk askeri, ticaret gemilerine refakat ve koruma sağlayacak, korsan/deniz haydutları ve silahlı soygun yapanların saldırısına uğrayan ticaret gemilerine yardım edecek, gerektiğinde bu kişileri yakalayacak, gözaltına alacak, sorgulayacak, delil toplama dahil her türlü adli kolluk işlemlerini yapacak, bu kişilerin kullandığı deniz araçlarına müdahale edecek, durduracak, etkisiz hale getirecek ve el koyacak. Detaylı bilgi için bakınız: Yeni Şafak Gazetesi, 10 Şubat 2009, <http://yenisafak.com.tr/Politika/?t=10.02.2009&i=168463>, (Erişim Tarihi 18.02.2009).

Körfezi'nden yıllık ortalama 33.000 ticari gemi geçiş yapmaktadır. Bölgeden geçen Türk ticaret gemilerinin sayısı ise aylık olarak yaklaşık 30 civarındadır⁷⁴.

i) Türk Deniz Görev Grubu (TDGG)

Cumhuriyet tarihinde ilk defa teşkil edilen ve kuruluşunda Deniz Kuvvetlerine bağlı dört fırkateyn ile gemilerin herhangi bir sahil tesisine bağımlı olmaksızın denizde lojistik ihtiyacını karşılayacak olan lojistik destek gemisi TCG AKAR'ın yer aldığı Türk Deniz Görev Grubu 2010 yılı aktivasyonunu Akdeniz ve Adriyatik Denizi'nde icra etmek üzere görevine başlamıştır. TDGG, barışı desteklemek, uluslararası güvenliğin önemli bir boyutunu oluşturan deniz güvenliğine katkıda bulunmak, denizde “durumsal farkındalığı” sağlamak, ülkenin ilgi alanına giren denizlerde sancak/varlık göstermek, bölge ülkeleriyle tatbikat, eğitim ve liman ziyaretleri icra ederek ikili ilişkileri geliştirmek ve Türk Deniz Kuvvetlerinin kazandığı imkan ve kabiliyetler ile uzun süreli harekât icra etme yeteneğini göstermek amacıyla teşkil edilmiştir. Aynı zamanda amacı Türk ticaret gemilerinin kullandığı deniz ulaştırma yollarının güvenliğini sağlamak olan TDGG, denizdeki yasadışı faaliyetleri engellemek ve kontrol etmek (Terörizm, yasadışı göç, uyuşturucu kaçakçılığı vb.) gibi görevleri de icra edecektir⁷⁵. Grubun görev süresi 5 Mayıs – 5 Temmuz 2010 olarak planlanmıştır. Yukarıda belirtildiği gibi ilk defa icra edilecek olan bu tür bir “aktivasyonun” siyasi boyutları da vardır. Liman/ülke ziyaretleri ile ikili askeri-siyasi ilişkiler pekiştirilecek, dost ve düşmana karşı bayrak gösterilecektir. Bu tür faaliyetlerle TSK, ülkenin dış politikasında aktif görev almış olacak ve Türk diplomasisinin elini güçlendirecektir.

7. Sonuç

Ulusal güvenlik anlayışı, yerini son dönemde küresel bir güvenlik anlayışına bırakma eğilimi göstermektedir. Uluslararası terörizm, zorunlu göç, kitle imha silahları gibi küresel tehditler her ülke için çok boyutlu bir güvenlik stratejisini yapmaya zorlamaktadır. Küresel güvenlik de diyebileceğimiz bu durumun sağlanması öncelikle, ulus-devletlerin hukukun üstünlüğü prensibi temelinde, çok taraflı ve uluslararası kurum ve kuruluşlara sıkı bir bağlılık taahhüdünde bulunmalarına bağlıdır.

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte ABD'nin önderliğinde kurulan “Yeni Dünya Düzeni”, uluslararası hukukun üstünlüğü yerine kabaca “kuvvetin üstün” olduğu bir hukuk anlayışına bırakmış; bu durum uluslararası ve çok-taraflı örgütlerin küresel anlamda meşruiyetinin azalmasına yol açmıştır. Aynı zamanda gerek bu kurumlar gerekse de bazı az gelişmiş/gelişmekte olan ülkeler veya topluluklar bü-

⁷⁴ Yeni Şafak Gazetesi, 3 Şubat 2010, internet adresi, <http://www.yenisafak.com.tr/Gundem/?t=03.02.2010&i=239277>, (Erişim Tarihi 08.03.2010).

⁷⁵ <http://www.dzkk.tsk.tr/tdgg/maksat.php> (Erişim Tarihi: 11.5.2010); <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=982542> (Erişim Tarihi: 11.05.2010); www.cnnturk.com/.../turkiye/.../turk.deniz.gorev.grubu.../index.html, (Erişim Tarihi: 11.05.2010).

yük devletler tarafından kendi askeri, siyasi ve ekonomik çıkarları doğrultusunda daha açıkça yönlendirilmeye ve manipüle edilmeye başlanmıştır.

Türkiye stratejik konumu itibarıyla devletlerarası çıkar çatışmalarının odak noktası olmaya devam edecektir. Bu çatışmalar ülkenin iç ve dış politikasına olumsuz yönde yansımaktadır. Bu bağlamda iç politikada kimlik tartışmaları, etnik milliyetçilik ve dinin toplum içindeki rolü, demokrasiyi benimsemiş, karşılıklı hoşgörü ve saygıya dayanan bir sivil toplumun gelişimi gibi konular Türkiye'nin ana gündemini gelecekte de oluşturmaya devam edecektir. Ülkenin Avrupa Birliği'ne giden yolu uzun ve çetin olacak, tam üyelik konusunu da Türkiye'nin ve AB üyesi ülkelerin ekonomik, kültürel, siyasi ve askeri gidişatı etkileyecektir. ABD ile ilişkiler yine inişli çıkışlı ve ikilemli bir seyir izleyecek gibi gözükmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin teçhizatının ve silah sistemlerinin (F-16, M-60 gibi) büyük bir bölümü ABD menşeli olduğu ve bir bakıma bağımlılık söz konusu olduğu için bilhassa TSK, Washington ile ilişkilerin iyi gitmesini arzulamaktadır.

Diğer taraftan Ortadoğu'da ortaya çıkan gelişmeler, Türkiye'nin yarım asrı geçen müttefikleriyle arasının soğumasına sebep olmaktadır. Şu da bir gerçek ki, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra "döşenen taşlar" yeni yüzyılın başından itibaren artık yerlerinden oynamış durumdadırlar. Türkiye'ye yönelik tehdit komşularından değil, müttefiklerinden geliyor ibaresi herhalde yerinde bir tespittir ve Ankara'nın bölgesel anlamda veya komşuları ile attığı her yeni adım ülkeyi, Batılı müttefikleriyle karşı karşıya getirme riskini de taşımaktadır. Bu açıdan, Türkiye'nin izlediği komşu ülkeleriyle "sıfır sorun" politikası, esas itibarıyla bölge ülkeleri arasında çözümlenemez nitelikte ihtilaf olmadığından dolayı, sanıldığından daha kolay bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Bilindiği gibi yakın zamana kadar PKK ve elebaşı Suriye'de konuşlanmıştı. Günümüzde aynı ülkenin Devlet Başkanı, Türkiye'yi PKK'ya karşı yapacağı bir operasyonda desteklemektedir. Hatta kendi ülkesi içerisinde Terör örgütüne karşı savaş başlatmıştır. Diğer taraftan PKK liderini Kenya'da yakalayıp Ankara'ya teslim eden Washington ve Tel Aviv PKK'ya destek veren "müttefik" ülkelerdir.

Türkiye'nin dış güvenlik politikasında öncelikli hedefi, kısa vadeli ve anlık politikalar yerine süreklilik gösteren ve uluslararası topluma güven veren bir duruş sergilemek olmalıdır. Ulusal çıkarların korunması amacıyla, uluslararası örgütlerde Türkiye'nin etkinliği artırılmalı ve demokrasinin kurumsallaşması yönünde gereken adımlar atılmalıdır. Küresel güvenliğin sağlanmasında Türkiye'nin oynadığı rolün güçlendirilmesi çerçevesinde, öncülüğünü yaptığı KEİ, İKÖ, ECO gibi uluslararası kuruluşların daha aktif hale getirilmesi ve ülkenin ilgi alanları doğrultusunda yönlendirilmesi oldukça önemlidir.

Türkiye, bölgesindeki ilişkilerinde kalıcı çözümler üretmesine ve lider rolü üstlenmesine katkı sağlayacak uzun vadeli hedefler çizmelidir. Türkiye'nin yüzyıllardır sahip olduğu tarihi, dini ve kültürel bağları ile akrabalık ve dil bağları bölgedeki hedefleri açısından büyük bir avantaj teşkil edecektir. Osmanlı coğrafyasında ve dışında yaşayan dost milletler ile kurulan bu bağların uzun yıllar geçmesine

rağmen ne kadar taze olduğunu TSK, barışı destekleme operasyonlarında görmektedir. Gerek Bosna ve Kosova’da gerekse de Afganistan’da Türk askeri çok sıcak karşılanmaktadır. Silahlı Kuvvetlerin barışı destekleme faaliyetleri ile açılan bu yolu, Türkiye bir fırsata çevirerek o bölgelerdeki ticari, ekonomik, kültürel, bilimsel ilişkileri ve sivil toplum kuruluşlarının ortak proje ve faaliyetlerini artırmalı ve kurumsallaştırmalıdır. Atatürk’ün ortaya koymuş olduğu “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkesini gerçekleştirmek sadece Türk Silahlı Kuvvetleri’nin de içinde bulunduğu çok boyutlu aktif bir (dış) politika ile mümkündür.

21. yüzyılda Türk Silahlı Kuvvetleri, ancak siyasetten uzak durarak, kendisini gelişen tehditlere karşı profesyonel bir şekilde yenileyerek, yurt savunması, ulusal ve uluslararası barışı destekleme, doğal afetlerde yardım, kriz yönetimi ve konvansiyonel harp gibi değişken görevleri başarı ile yürütebilir. Bu yeni ve esnek görevleri yerine getirebilmek için TSK, kurum içi reformlara, şeffaflaşmaya, demokratik bir yapının kurulmasına, silahların ve sistemlerin modernizasyonuna ve ordunun caydırıcılığına ve operasyon kabiliyetinin artırılmasına önem vermek zorundadır.

Türk dış ve güvenlik politikasında çok boyutlu politika söyleminin hayata geçirildiği bir ortamda, bölgesel ve küresel krizler çoğaldıkça TSK’nın gerek yurt içi gerekse de yurt dışı görev ve yükü de o oranda artacaktır. Bugün TSK, Balkanlardan Orta Asya’ya, Kafkaslardan Afrika’ya kadar bir coğrafyada uluslararası barışı destekleme operasyonlarına katılmaktadır.

Bu tür operasyonlarda yöre halkı ile iletişimi iyi kuran, ona yardım elini uzatan TSK uluslararası arenada bir marka haline gelmiştir ve dış politikada da Türkiye’nin elini güçlendirmektedir. Önce de belirtildiği gibi TSK Soğuk Savaş’tan sonra ve PKK ile mücadele sürecinde yeniden yapılanma ve değişim sürecine girmiştir. Aslında bu durum, Türkiye Cumhuriyeti ve tüm kurumları için de geçerlidir. Bu değişime rağmen Türkiye, hızlı değişen dünya koşullarına ayak uydurabilmek için, dış politika ve güvenlik politikasında uzun vadeli yeni hedefler belirlemeli ve bu hedeflere ulaşmada TSK’yı yeniden yapılandırarak harekete geçirebilmelidir. Bu hedeflerin oluşturulma sürecinde, Türkiye’nin önceliği iç politika aktörleri arasındaki uyumun sağlanması ve MİT ile TSK gibi güvenlik açısından kritik kurumların modernleşmesine ve profesyonelleşmesine hız kazandırmak olmalıdır. Bu modernleşme sürecinin önemli bir boyutu da, asker-sivil ilişkilerinin daha demokratik bir zemine oturtulmasıdır.

TSK’nın ikili ve bölgesel askeri işbirliği stratejisi, Türkiye’nin bölgesindeki istikrarsızlığın azaltılarak ülkeye siyasi ve ekonomik kazanımlar elde edilmesi yolunda bir araç olduğunu unutmamak gerekir. Başka bir deyişle Türk Ordusu, bulunduğu kritik coğrafyada giriştiği askeri bağlantılar ve işbirliği yoluyla ekonomik ve siyasi kazanç sağlamanın yanı sıra Türkiye’yi tehdit eden dış istikrarsızlığı da en aza indirmeye çalışmalıdır. Siyasi ve ekonomik belirsizliklerini aşan bir Türkiye, demokratik teamül içinde görevini profesyonelce icra eden ordusu ile bulunduğu bölge üzerindeki siyasi, ekonomik ve stratejik etkisini artıracaktır.

KAYNAKÇA

- Akça, İsmet: Türkiye'de Ordu Devlet ve Güvenlik Siyaseti, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.
- Akdeniz, Hüsmen: Jeopolitik ve Jeostratejik Teoriler Kapsamında Küreselleşmenin Geleceği ve Türkiye, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yıl 1, Sayı 2, Eylül 2003, s. 81-109.
- Akın, Mustafa Şeref: Profesyonel Ordu ve Türk Silahlı Kuvvetleri, Kitap Dostu Yayınları, İstanbul 2008.
- Altuğ, Kurtul: Ordu Siviller ve İhanetler, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2010.
- Balkan Celil: Sonrasında Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Sorunları, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2006.
- Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü (2008a), İnternet Adresi: <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/kitaplar/isteturkiye/turkce/dunya237.htm>, (Erişim Tarihi: 13.09.2008).
- Barış için Ortaklık Eğitim Merkezi, internet adresi: <http://www.bioem.tsk.tr/anasayfa.htm> (Erişim Tarihi: 02.02.2010).
- Bögün, Hasan: ABD ve AB Belgeleriyle Türk Ordusu / 12 Eylül 1980'den Çıval Olayına, Kaynak Yayınları, İstanbul 2007.
- CNN Türk, www.cnnturk.com/.../turkiye/.../turk.deniz.gorev.grubu.../index.html, (Erişim Tarihi: 11.05.2010).
- Çakmak, Haydar: Uluslararası Krizler ve Türk Silahlı Kuvvetleri, Platin Yayınevi, Ankara 2004.
- Çora, A. Nazmi: Türk Komutanlarının İzlenimleriyle Çekiç Güç, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2008.
- Çora, A. Nazmi: Çekiç Güç'ün Gizli Günlüğü, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2007.
- Rieff, David: Slaughterhouse: Bosnia and the failure of the West, Simon & Schuster New York 1996.
- Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, <http://www.dzkk.tsk.tr/tdgg/maksat.php> (Erişim Tarihi: 11.5.2010).
- Devlet, Nadir: Kafkasya, Orta Asya, Güney ve Doğu Asya'daki Kriz Kaynakları ve Bölgelerin Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (SAREM), Türkiye, NATO ve Avrupa Birliği Perspektifinden Kriz Bölgelerinin İncelenmesi ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri, İkinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 27-28 Mayıs 2004, Ankara 2004, s. 203-218.

- Dursun, Davut: Siyaset Bilimi, 2. baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2004;
- Erendil, Muzaffer: Tarihte Strateji (Askeri Stratejiden Milli Stratejiye), Genelkurmay Basımevi, Ankara 1998.
- Eslen, Nejat: Tarih Boyu Savaş ve Strateji, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009.
- Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (SAREM), Türkiye, NATO ve Avrupa Birliği Perspektifinden Kriz Bölgelerinin İncelenmesi ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri, İkinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 27-28 Mayıs 2004, Ankara 2004.
- Helmig, Jan: Geopolitik – Annaeherung an ein schwieriges Konzept, Aus Politik und Zeitgeschichte, No. 20-21/2007, ss. 31-37;
- Honig, Jan Willem and Norbert Both: Srebrenica: Record of a War Crime, Penguin Books, New York, 1997.
- İlhan, Suat: Jeopolitik Çalışmalar, Jeopolitik – Aylık Strateji Dergisi, No 5. <http://www.jeo politik.org/ilhan-5-1.asp> (Erişim Tarihi: 20.04.2007).
- İlhan, Suat: Jeopolitik Duyarlılık, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989.
- İzzetbegoviç, Aliya: Tarihe Tanıklığım, Klasik Yayınları, İstanbul 2003.
- Jobelius, Matthias ve Reinhard Krumm: Der Kaukasus-Konflikt - Russland und Georgien ein Jahr danach, Friedrich-Ebert Stiftung, Internationale Politikanalyse, Oktober 2009, <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/06747pdf> (Erişim Tarihi: 10.05.2010).
- Karabulut, Bilal: Strateji, Jeostrateji, Jeopolitik, Platin yayınları, Ankara 2005.
- Karaca, Kutay: Küresel Enerji Stratejileri Karşısında Türkiye'nin Jeostratejik ve Jeopolitik Konumu, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yıl 5, Sayı 10, Eylül 2007, s. 15-33.
- Karatay, Osman: Bosna-Hersek Barış Süreci, Karam Yayınları, İstanbul 2003.
- Milli Güvenlik Kurulu, <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/sss.html>, (Erişim Tarihi: 23.10.2008).
- Milliyet Gazetesi, 22 Temmuz 2006, İnternet Adresi: <http://www.milliyet.com.tr/2006/07/22/guncel/axgun02.html>. (Erişim Tarihi: 13.09.2008).
- Misha, Glenny: The Balkans: Nationalism War and the Great Powers – 1804-1999, Penguin Books, London 1999.
- Oran, Baskın: Uluslararası ve İç Hukukta Çekiç Güç'ün Yasal Dayanakları Sorunu, <http://baskinoran.com/makale/BO-cekicguc.pdf> (Erişim Tarihi: 10.05.2010).

- Oran, Baskın: Kalkık Horoz - Çekiç Güç Ve Kürt Devleti, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1998.
- Oran, Baskın (Ed.): Türk Dış Politikası, Cilt II, 1980-2001, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.
- Özdağ, Ümit: Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri - 27 Mayıs İhtilali Boyut Yayın Grubu, İstanbul 2004.
- Özey, Ramazan: Jeopolitik ve Jeostratejik Açından Türkiye, Marifet Yayınları, İstanbul 1998
- Perinçek, Doğu: Türk Ordusu'nda Strateji Sorunu ve Üç Genelkurmay Başkanı Kaynak Yayınları, İstanbul 2009.
- Radikal Gazetesi; Lübnan'daki Türk askerinin görev süresi uzuyor, 6 Temmuz 2008; İnternet Adresi: <http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=Detay&ArticleID=886351&Date=06.07.2008&CategoryID=81>. (Erişim Tarihi: 24.08.2008).
- Sabah Gazetesi, TBMM 1950`den bu yana 20 kez tezkere verdi, 10 Ekim 2007, internet adresi: http://arsiv.sabah.com.tr/2007/10/10/haber_7F9B11A79FA94BF6BCA2B89337DAB167.html, (Erişim Tarihi: 25.11.2008).
- Şahbaz, İbrahim: Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Emek Kitap ve Yayınevi, 3. Baskı, 2008 Ankara.
- Schlögel, Karl: Im Raume lesen wir die Zeit – Über Zivilisationsgeschichte und Geopolitik, Carl Hanser Verlag München/Wien 2003.
- Selver, Mustafa: Balkanlara Stratejik Yaklaşım Ve Bosna, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003.
- Soylu, Hakkı: Enerji Koridoru Olma Yolunda Türkiye İçin Doğal Gazın Önemi, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yıl 5, Sayı 10, Eylül 2007, s. 1-14.
- Taşdemirci, Ersoy: Jeopolitik ve Türkiye'nin Jeopolitik Durumu. Silahlı Kuvvetler Dergisi, No. 323, Eylül 1989.
- Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi, <http://www.tmmm.tsk.tr/anasayfa.htm>, (Erişim Tarihi: 25.04.2010).
- Topur, Tuncer: Milli Güvenlik ve Türkiye, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Seçkin Yayıncılık, 2006 Ankara.
- Türk Silahlı Kuvvetleri, http://www.tsk.mil.tr/1_TSK_HAKKINDA/1_1_Tarihce/tarihce.html, (Erişim Tarihi: 11.09.2009); http://www.tsk.mil.tr/1_TSK_HAKKINDA/1_6_Kuvvet_Yapisi/kuvvet_yapisi.htm, (Erişim Tarihi: 12.09.2009);

http://www.tsk.mil.tr/1_TSK_HAKKINDA/1_3_Gorevi/gorevi.htm, (Erişim Tarihi: 12.09.2008); http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_6_Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari/konular/Turk_Silahli_Kuvvetlerinin_Bolge_Barisina_Yaklasimi.htm, (Erişim Tarihi: 12.09.2009); http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_6_Turkiyenin_Barisi_Destekleme_harekatina_Katkilari/konular/Turk_Silahli_%20Kuvvetlerinin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari.htm, (Erişim Tarihi: 12.09.2009).

Tuna, Gülgün: Yeni Güvenlik, Nobel Yayın, Ankara 2003.

Yahnici, Şevket Bülend: Çekiç Güç'ten Kürt Açılımı'na, Truva Yayınları, İstanbul 2010.

Yahya, Harun: Gizli El Bosna'da, Vural yayıncılık, İstanbul 1996.

Yavuz, Celalettin: Türk Deniz Kuvvetleri ve Somali'de Korsan Avı, 18. Şubat 2009, TÜRK SAM, İnternet Adresi: <http://www.turksam.org/tr/a1588.html>, (Erişim Tarihi: 20.03.2009).

Yeniçeri, Özcan. Jeopolitik ve Jeostratejik konumunun Türkiye'ye yönelttiği Tehditler. <http://www.benimblog.com/levent/4049/> (Erişim tarihi: 30.04.2007).

Yeni Şafak Gazetesi, 10 Şubat 2009, İnternet Adresi: <http://yenisafak.com.tr/Politika/?t=10.02.2009&i=168463>, (Erişim Tarihi: 18.02.2009); <http://www.yenisafak.com.tr/Gundem/?t=03.02.2010&i=239277>, (Erişim Tarihi 08.03.2010).

Zaman Gazetesi, 31 Ekim 2009, İnternet Adresi: <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=910080&keyfield=54534B2041726E617675746C756B>, (Erişim Tarihi: 02.03.2010); <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=982542> (Erişim Tarihi: 11.05.2010).